

RANDKRANT

Maandblad over de Vlaamse Rand • november 2020 • jaar 24 • #08

FR • DE • EN

traductions
Übersetzungen
translations

**Taal is een plezier,
geen strijd**

Het grote tekort
**Dieren en planten staan
onder grote druk**

Tekens van de tijd
Dode stadsvlucht

Na de storm corona
Doen wat je kan

+ AGENDA
Ultima Vez met *Traces*
De wraak van de beer

In de ban van de Ring
Etappe 1

Taalgrens – Leonardkruispunt

Femke Duquet uit Wemmel werd vorige maand door Barbara Luypaert aangeduid om **deketing** voort te zetten. Duquet is hoofd van het woon-zorgcentrum Hingeheim in Asse.

Veiligheid en **welzijn**

Duquet (38) is afkomstig van Zellik. Ze studeerde sociologie aan de Vrije Universiteit Brussel, gevolgd door ontwikkelingssamenwerking. Daarna was ze onderzoekster aan de vakgroep sociologie van de VUB. Ze werkte voor het Vlaams Agentschap voor Personen met een Handicap en de federale overheidsdienst Volksgezondheid en nu is ze hoofd van het woon-zorgcentrum Hingeheim in Asse. Haar man leerde ze kennen in Meise. Sinds 2012 woont ze in Wemmel.

'We hebben onze rijwoning eerst twee jaar moeten renoveren, maar we wonen hier graag. Wat meer aandacht voor de verkeersveiligheid zou goed zijn. De gemeente investeert wel in fiets- en voetpaden, maar dat kan allemaal nog wat veiliger. We wonen op een boogscheut van de gemeentelijke basisschool, en toch brengen we onze zoon en dochter met de auto naar school. Met de fiets is het gewoon te gevaarlijk. Soms is er een stukje fietspad, dan weer niet en tijdens de ochtendspits is het echt een waagstuk om tussen het verkeer te laveren. De schoolomgeving zelf is wel al aangepakt. Nu hopen we dat er ook werk wordt gemaakt van veilige fiets- en wandeltrajecten.'

Uitlaatklep

'De velden en bossen in de Vlaamse Rand zijn onze geliefkoosde plekken om te fietsen of te wandelen. Mijn familie komt uit Asbeek (Asse). Van daar trekken we er graag op uit naar het Kravaalbos en het Pajottenland. Maar ook kortbij huis kunnen we genieten van de natuur. We wonen in de Neerhoflaan die uitgaat op de velden. We hebben een vlotte verbinding met Brussel en toch is de groene Rand vlakbij. In de natuur wandelen,

is mijn uitlaatklep. En voor de kinderen gaan we naar het nieuwe speelbos aan de Motte in Wemmel. Daar kunnen ze zich echt uitleven.'

Applaus

Duquet volgt yoga in Dilbeek en gaat zwemmen in Meise. 'Dat heb ik nodig om tot rust te komen. Uitblazen, want het zijn heftige maanden geweest. Nog altijd trouwens. Ik heb nachten wakker gelegen van corona en het is nog niet voorbij.' Als directrice van het woon-zorgcentrum Hingeheim in Asse weet ze waarover ze spreekt. 'Het woon-zorgcentrum biedt onderdak aan 95 bewoners. Met de coronamaatregelen is het niet makkelijk om veiligheid én welzijn te garanderen. Het is heel zwaar voor de bewoners en het personeel. In het begin was er applaus; nu is iedereen corona beu. Dat maakt het allemaal nog zwaarder.'

Snel schakelen

'We hebben er als team echt alles aan gedaan om eenzaamheid bij de bewoners tegen te gaan. Er werden raam- en terrasbezoeken georganiseerd, we deden bezoeken via skype, er kwamen babbelboxen met tafels binnen en buiten, we organiseerden veel activiteiten en praten heel veel met onze bewoners. Dat vraagt extra inspanningen van het personeel, want elk bezoek of contact op afstand moet begeleid worden. Ook de vaak negatieve berichtgeving over corona maakt het mentaal zwaar. Maar onze bewoners hebben het goed doorstaan. Tot op heden hebben we geen coronabesmetting gekend. We blijven heel voorzichtig. De richtlijnen volgen elkaar snel op. We moeten telkens snel kunnen omschakelen. Een beetje rust zou stilaan welkom zijn.'

TEKST Joris Herpol • FOTO Filip Claessens

12 Op verkenning

Aan de andere kant van de taalgrens

VERDELING RandKrant november wordt bus-aan-bus verdeeld in Meise, Merchtem, Asse, Wemmel, Dilbeek, Sint-Pieters-Leeuw, Drogenbos, Linkebeek, Beersel en Sint-Genesius-Rode.

32 Gemengde gevoelens Nooit opgeven

'Het is even belangrijk om te integreren in het land waar je woont als om voeling te blijven houden met de plek vanwaar je komt.' Sylvie Iragi komt uit Congo en is er met hard werken in geslaagd een leven op te bouwen in Beersel.

10 FiguranDt Typisch Belgisch: wat is dat?

Journalist Lukas Vanacker stelde zich de vraag en concludeerde: 'Vlamingen en Walen verschillen eigenlijk niet zo veel van elkaar, het zijn de Brusselaars die eruit springen.'

06 VAN ATOTZ

10 FIGURANDT

12 OPVERKENNING

13 MIJNGEDACHT

14 TEKENSVANDETIJD

19 MIDDENIN

21 GOEDGEKRUID

24 INTERVIEW

32 GEMENGDEGEVOELENS

EN OOK

04 **Het grote tekort**
Dieren en planten onder grote druk

09 **Nederlands praten met anderstaligen**
'Taal is een plezier, geen strijd'

17 **De mens en zijn ding**
5.000 flessen, 3.000 glazen

Uit IN DE RAND

24
Ultima Vez / Wim Vandekeybus
De wraak van beer
Met Traces brengt Ultima Vez een krachtige, fysieke dans voortgestuwd door de muziek. Inspiratiebron: de Romeense wildernis.

Dieren en planten staan onder grote druk

Het aantal dieren en planten die het niet zullen halen, wordt stilaan groter. Het tekort stijgt, ook in onze regio. Dat is geen goede evolutie.

TEKST Herman Dierickx • FOTO Filip Claessens

De jongste maanden was er nogal wat aandacht voor de toestand van de biodiversiteit, zowel bij ons in Vlaanderen als wereldwijd. Die aandacht is nodig, want er gebeurt nogal wat met onze fauna en flora. In dit artikel geven we een overzicht van de situatie dicht bij ons. Maar eerst een beetje verduidelijking over enkele basisbegrippen zodat we de huidige toestand correct kunnen interpreteren.

Leefgemeenschappen

Zo gaat het dikwijls over 'leefgebied' of 'biotoop', wat min of meer overeen komt met 'habitat'. Wetenschappers hebben het bijvoorbeeld over een eiken-beukenbos. Dat gaat dan over bosgemeenschappen waar eik en beuk dominant zijn, maar waar nog veel andere boom- en struiksoorten thuishoren. Tegelijk groeien er specifieke niet-houtige plantensoorten, 'kruidachtigen'

in het jargon, samen met mossen, korstmossen, paddenstoelen, maar ook insecten, vogels, zoogdieren, amfibieën,... Kortom alles wat leeft. Samen vormen ze een leefgemeenschap die een specifiek leefgebied of biotoop bevolkt. Sommige van die biotopen, zoals bijvoorbeeld natte heide of bepaalde bostypen (zoals bronbossen) verkeeren vandaag in een slechte staat. Dat wil zeggen dat veel soorten die daar thuishoren niet (meer) aanwezig zijn.

De rode lijst

En dat brengt ons tot een ander belangrijk begrip: rode lijstsoorten. Dat gaat over planten en dieren die in hun voorbestaan bedreigd zijn. Die bedreiging is steeds verbonden aan een gebied, bijvoorbeeld Vlaanderen of België of 'de wereld'. Zo is de ijsbeer wereldwijd bedreigd, staat de korhoen (vogel) op de rand van uitsterven in België en is

de harlekijnorchis (een wilde orchidee) zo goed als verdwenen in Vlaanderen. Als het gaat over de Vlaamse Rand rond Brussel zouden we kunnen stellen dat de geelgors, een vogelsoort die vooral leeft in gebieden met veel kleinschalige landschapselementen en kwaliteitsvolle graslanden met kleine bosjes in de buurt, ernstig bedreigd is. Zo staat de boerenzwaluw in Vlaanderen op dit ogenblik gekwalificeerd als 'achteruitgaand'. De status van al die soorten wordt af en toe herzien. Voor sommige soorten gebeurt dat om de twintig jaar, voor andere langer, voor nóg andere zijn er te weinig gegevens om een wetenschappelijk onderbouwde status te bepalen.

De VER'S

In wetenschappelijke kringen spreekt men over de bedreigingen van onze fauna en flora in vijf 'VER-s': VERdroging, VERsnippering, VERmesting, VERgiftiging en VERpesting.

Daar kun je ongetwijfeld nog andere bij verzinnen. Voor sommige planten en dieren is VERbossing een probleem. Als je een leefgemeenschap van natte graslanden niet meer beheert, krijg je spontane opslag van wilgen, elzen, berken en dergelijke. Daardoor verdwijnen de planten en insecten die daar oorspronkelijk leefden en dat is dan een achteruitgang van de aanwezige natuurwaarden. Uiteraard komen er met de verbossing andere soorten in de plaats, maar de vraag is: welk leefgebied moet blijven bestaan? Dat zijn erg moeilijke afwegingen waar mensen met een verschillende achtergrond – wetenschappers, landbouwers, natuurbeschermers, politici, omwonenden – andere meningen over kunnen hebben. Wat moet er dan gebeuren? Wie heeft uiteindelijk het laatste woord? Dat ligt soms heel gevoelig. Fenomenen als VERpaarding, VERrommeling en VERwaarlozing zijn meestal ook ongunstig voor de natuurwaarden.

Gemengd beeld

Als we de feitelijke toestand van de biodiversiteit in Vlaanderen bekijken, dan zien we een gemengd beeld. Het is niet allemaal eenduidig, maar we zien wel bepaalde tendensen. Zo valt het op dat veel soorten uit landbouwgebied het de jongste jaren bijzonder slecht doen. Denk bijvoorbeeld aan de veldleeuwerik en de akkerboterbloem. Ook in de Rand zijn dat soorten die onder zware druk staan.

De bossoorten doen het duidelijk beter, maar sommige soorten zitten in de lift en andere gaan achteruit. Tot de eerste categorie behoren onder meer de kleine ijsvogelvlinder en de grote weerschijnvlinder. Maar soorten als heekruid (een plant) en de zwarte mees (een vogel) doen het niet goed. Als we kijken naar graslandsoorten zien we dat zich een gemengd beeld aftekent. Soorten als pinksterbloem gaan achteruit, maar knoopkruid

(een plant) en bruin blauwtje (een dagvlinder) zitten in de lift. Soorten die het moeten hebben van proper water gaan er meestal op vooruit, en dat heeft uiteraard te maken met de verbeterende waterkwaliteit door de decennialange inspanningen van Aquafin om het water te zuiveren. Daardoor doen veel vissoorten en allerlei watergebonden insecten het beter dan pakweg dertig jaar geleden. Onderaan het artikel vind je een overzicht dat een totaalbeeld geeft van sommige groepen (voor meer tabellen: zie www.randkrant.be).

Beleidsadvies

Wie kent die status van planten en dieren toe? In eerste instantie zijn dat mensen van het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek (INBO). Daar werken veel specialisten die allerlei internationale criteria toepassen om na te gaan hoe soorten evolueren in de loop van vele jaren. En zo komen ze tot rode lijst-conclusies die internationaal vergelijkbaar zijn. Gaan overall in Europa of de wereld dezelfde soorten er op vooruit of achteruit? In welk deel van Europa of de wereld zijn de bossoorten meer in het gedrang dan elders? Dat kan je tegenwoordig perfect vergelijken.

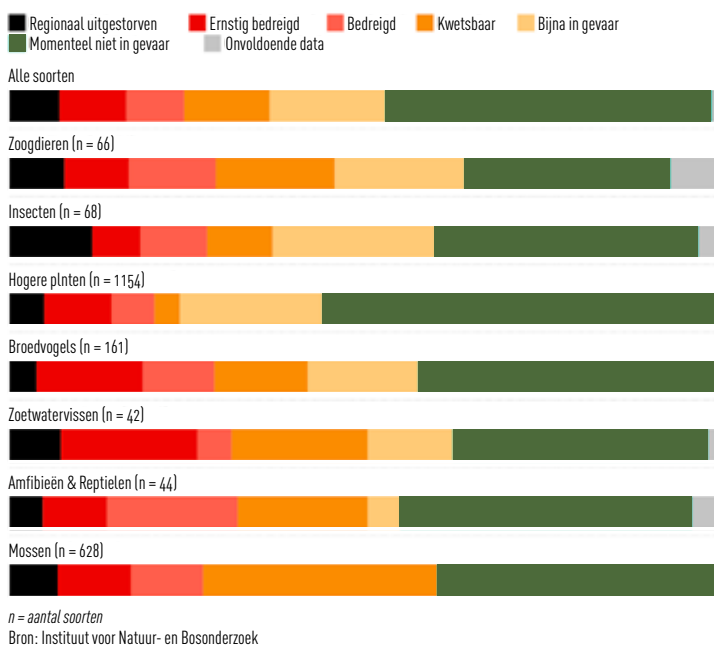
Op die manier krijgen we een beeld van de algemene toestand van soorten en hun leefgebieden en kunnen de specialisten aanbevelingen doen aan beleidsmakers die dan weer maatregelen kunnen nemen ten gunste van onze fauna en flora. Soms wordt hun advies gevolgd, soms niet. Op dat vlak

Hoe armer de bodem, hoe rijker de natuur, lijkt op het eerste zicht een tegenstelling, maar is een slagzin die echt wel steek houdt.

ziet het plaatje er in Vlaanderen niet zo positief uit. Tobias Ceulemans, bodemdeskundige aan de KU Leuven: 'Onze overheid moet veel meer sturend werken om onze natuur te beschermen. Op plaatsen waar er vandaag een slechte toestand van onze biodiversiteit is, zoals in landbouwgebied, zouden veel meer maatregelen ter verbetering moeten worden genomen. Vermesting tegengaan is er daar één van.' In dezelfde context stelt natuurjournalist Dirk Draulans: 'De desastreuze situatie van akker- en weidevogels zou meer aandacht moeten krijgen, maar helaas zijn de vooruitzichten niet gunstig.'

Hans Van Dijck, professor gedragsecologie aan de Universiteit van Louvain-la-Neuve: 'We moeten meer aandacht hebben voor de leefgebieden van de bedreigde soorten. Het gaat er niet om dat we een bepaalde soort absoluut gaan beschermen of niet. We moeten vooral aandacht hebben voor hun leefgebieden die we in een goede staat moeten houden of brengen. Dan volgen de soorten die daar deel van uitmaken vanzelf wel.'

Rode lijst fauna en flora

De Vlaamse Rand

Als we de situatie in de Rand bekijken, hebben we te maken met een specifieke problematiek. We zitten daar immers in een dichtbevolkt gebied rond het Brussels Gewest, en daar blijkt het moeilijk leven voor heel wat soorten. Planten als paarbladig goudveil, een plant van bronbeekjes, hebben het er erg moeilijk. Maar ook orchideeën als brede orchis en soldaatje zijn bijna helemaal verdwenen. Toch doen andere orchideeën als bijenorchis en bosorchis het tegenwoordig veel beter dan pakweg dertig jaar geleden. Hoogstwaarschijnlijk zit de klimaatverandering daar voor iets tussen, samen met een beter natuurlijk beheer van niet te voedselrijke graslanden.

Laat dat nu een belangrijk aspect zijn als het gaat over het in stand houden van onze natuur. Die is erbij gebaat dat de bodems niet te voedselrijk worden door bemesting. Hoe (voedsel)armer de bodem, hoe rijker de natuur, lijkt op het eerste

zicht een tegenstelling, maar is een slagzin die echt wel steek houdt.

Hetzelfde zou je kunnen zeggen over het waterverhaal. De verdroging van natte gebieden gaat intussen al meer dan zeventig jaar door, ook in de Rand. Op die manier zijn we al driekwart van onze natte natuur verloren, en het tij is nog steeds niet gekeerd. De huidige klimaatverandering komt daar nog eens bovenop en betekent de genadeslag voor veel soorten. Als we er voor zorgen dat er minder vermesting en verdroging plaatsvindt in onze buurt, bijvoorbeeld in onze tuin of op onze akkers en weiden, dan hebben we de natuur al goed geholpen. Daar kunnen we, ieder op onze eigen kleine schaal, voor gaan. We moeten het effect daarvan op de biodiversiteit niet overschatten, maar zeker ook niet onderschatten. Als we allemaal doen wat we kunnen, kan de soortenrijkdom er alleen maar beter van worden.

FR Les animaux et plantes sont menacés à grande échelle

La liste d'animaux et de plantes menacés de disparition s'allonge malheureusement progressivement. La pénurie s'accroît également dans notre région. Si l'on examine l'état actuel de la biodiversité en Flandre, on constate que le tableau est mitigé. Ce qui saute aux yeux est le nombre important d'espèces en zones agricoles qui, au cours des dernières années, se sont particulièrement mal comportées. Pensez, par exemple, à l'alouette et au bouton d'or. Ces espèces sont aussi menacées dans le Rand. Selon Hans Van Dijck, professeur d'écologie comportementale à l'université de Louvain-la-Neuve: 'Notre attention devrait davantage se porter sur l'habitat des espèces menacées. Plutôt que de se tourner vers la protection absolue de telle ou telle espèce, nous devrions davantage prendre en compte, protéger et maintenir en bon état leurs habitats. Une telle approche aidera naturellement la protection des espèces qui y vivent.'

Weg in slechte staat

VLAAMS-BRABANT Meer dan de helft van de fietspaden langs de gewestwegen in Vlaams-Brabant is in slechte staat en niet veilig. Dat staat te lezen in het tweejaarlijkse rapport van het Agentschap Wegen en Verkeer dat de staat van de fietspaden analyseert. In 2019 controleerde het Agentschap in onze provincie 371 km fietspaden langs gewestwegen. Dat is ongeveer een derde van het totale aantal. 46% van de gecontroleerde fietspaden scoort behoorlijk of beter, 54% krijgt een onvoldoende. Alleen Limburg en Oost-Vlaanderen doen het slechter. De cijfers in Vlaams-Brabant zijn wel lichtjes beter dan die van de vorige meting in 2017.

‘Specifieke cijfers voor de Vlaamse Rand zijn er niet, maar de algemene tendens is jammer genoeg overal dezelfde’, reageert Wies Callens van de Fietsersbond. ‘De voorbije jaren is er vanuit de Vlaamse Regering sterk ingezet op nieuwe fiets-snelwegen. Dat is op zich een goede zaak, maar daarmee raakt de historische achterstand die we hebben niet weggewerkt. Onze bestaande infrastructuur heeft meer aandacht nodig. Dat blijkt heel duidelijk uit de cijfers.’ Voor 2021 trekt Vlaanderen 335 miljoen euro uit voor fietsinfrastruc-

tuur. Dat is dubbel zo veel als dit jaar. ‘Dat is een zeer positief signaal’, vindt Callens. ‘We hopen wel dat er dit keer een veel groter deel van het budget naar aanpassing en onderhoud van de bestaande fietspaden zal gaan. Nu er meer geld is, moet dat kunnen.’

De Fietsersbond dringt ook aan op een mentaliteitswijziging bij beleidsmakers en administraties. ‘Wanneer een fietspad aan vernieuwing toe is, wordt er dikwijls gewacht tot de rioleringswerken gebeurd zijn. Dat is vaak een reden om jaren te talmen. Ons lijkt het verstandiger om toch al het nieuwe fietspad aan te leggen, ook al moet je het drie jaar later weer deels opbreken en herstellen. Maar dan heb je tenminste al die drie jaar een veilige situatie voor de fietsers gecreëerd.’ Het Agentschap Wegen en Verkeer erkent dat er nog werk aan de winkel is, maar wijst ook op het feit dat procedures vaak lang aanslepen. ‘Dat is zeker zo’, vindt ook Wies Callens van de Fietsersbond. ‘Onteigeningen kunnen jaren duren. Maar dat kan anders worden aangepakt. In plaats van te onteigenen, kan je op een gewestweg van vier naar drie rijstroken gaan. Dat is natuurlijk een keuze die je moet durven maken.’ - TD

Dat heet dan gelukkig zijn

ASSE Mary Boduin heeft haar memoires neergepend in het boek *Dat heet dan gelukkig zijn. Een leven vol muziek met Ann en de anderen*. Boduin is geboren in Nederland, maar was vooral in ons land actief en woont in Mollem bij Asse. De meeste mensen kennen haar wellicht als liedjesschrijfster van Ann Christy, Louis Neefs, Liliane Saint-Pierre en nog vele anderen. Voor Ann Christy schreef ze klassiekers als *Dag vreemde man* en *Gelukkig zijn*. Boduin was ook actrice bij de KVS en speelde in films samen met onder meer Louis de Funès. Een tijdlang was ze ook artistiek directeur van Mudra, de balletschool van Maurice Béjart in Brussel. ‘In mijn boek laat ik de lezers meekijken achter de schermen van de theater-, ballet- en filmwereld, maar natuurlijk ook de Vlaamse showbusiness, waarin ik toch een groot stuk van mijn leven heb meegedraaid. Het gaat over mijn leven, maar ook over dat van Ann Christy. De vriendschap tussen ons beide is een van de meest bijzondere dingen in mijn leven. Naast heel wat anekdotes zijn in het boek ook mijn mooiste songteksten gebundeld’, vertelt Mary Boduin. - TD

 Dat heet dan gelukkig zijn is verschenen bij Borgerhoff & Lamberigts en telt 220 pagina's.

Nederlands in de vrije tijd

VLAAMSE RAND Vzw ‘de Rand’, de organisatie die in opdracht van de Vlaamse overheid en de provincie Vlaams-Brabant het Nederlandstalige karakter van de Vlaamse Rand ondersteunt, schakelt voor haar taalpromotie een versnelling hoger. De komende jaren gaat er extra aandacht naar taalstimulering Nederlands in de vrije tijd. ‘We willen kinderen uit gezinnen van wie de thuistaal niet het Nederlands is extra kansen bieden op een sterkere taalontwikkeling en dat buiten de schoolmuren’, legt Cindy Van Dijck, stafmedewerker Taalpromotie van vzw ‘de Rand’ uit. Dankzij projectsubsidies van Vlaams minister van Onderwijs en de Vlaamse Rand Ben Weys (N-VA) krijgt het team taalpromotie de komende twee jaar extra middelen en menskracht. ‘We werken twee nieuwe projecten uit. Het eerste gaat om een samenwerking met de lokale besturen en andere partners in de facilitairgemeenten om de kwaliteit en de kwantiteit van het aanbod oefenkansen Nederlands voor kinderen in de vrije tijd te verhogen. Het tweede project focust op de andere gemeenten van de Vlaamse Rand. Daar willen we op vraag en maat van de gemeenten taalcoaches op het terrein inzetten om taalstimulerende initiatieven te begeleiden en te versterken.’ - TD

Open ruimte beschermen

SINT-PIETERS-LEEUV De gemeente Sint-Pieters-Leeuw is in een eerste poging om de komende jaren grote woningbouwprojecten in de gemeente een halt toe te roepen, teruggefloten door de gouverneur. 'De gemeenteraad had deze zomer beslist om tot 2025 geen goedkeuring meer te geven voor de aanleg van nieuwe wegen bij aanvragen van verkavelingen die nieuwe open ruimte aansnijden', legt burgemeester Luc Deconinck (N-VA) uit. 'Een aantal bouwpromotoren ging tegen die beslissing in beroep en kreeg gelijk van de gouverneur. Jammer, maar we blijven bij ons standpunt dat we de resterende open ruimte moeten beschermen. Daarom is nu beslist om indien nodig een Ruimtelijk Uitvoeringsplan op te maken om een aantal zones een definitieve groene open bestemming te geven. We zijn intussen gestart met zo'n plan voor twee zones in Negenmanneke. Alleen zo kunnen we een antwoord bieden op de enorme verstedelijkingsdruk in Sint-Pieters-Leeuw. Het is voor alle duidelijkheid niet zo dat er de komende jaren geen nieuwe woonegelegenheden meer zullen bijkomen. Er zijn er nog honderden in aanbouw. Maar we willen dat er de komende jaren ingezet wordt op verdichting wat betreft nieuwe woonegelegenheden voor onze stijgende bevolking, niet op verdere inname van open ruimte.' De gemeente Beersel keurde deze zomer ook een tijdelijke bouwstop goed voor verkavelingen die nog ontsloten moeten worden. 'Tegen die beslissing werd bij ons geen beroep ingediend en dus zijn woningbouwprojecten waar nieuwe wegen voor moeten worden aangelegd pas ten vroegste in 2025 weer mogelijk', laat burgemeester Hugo Vandaele (CD&V) weten. - TD

© ALEXANDRA BERTELS

Voetbal spelen, taal leren

VLAAMSERAND Vzw 'de Rand' heeft samen met de Belgische voetbalbond, Voetbal Vlaanderen en de Taalunie een handig boekje ontwikkeld dat anderstalige voetballertjes helpt om Nederlands te leren en te oefenen. 'Het zakwoordenboekje *Aftrap* is een vervolg op het memoryspel uit 2019 waarmee je Nederlands kan oefenen met de Rode Duivels en de Red Flames', legt Cindy Van Dijck, stafmedewerker van vzw 'de Rand' uit. 'De bedoeling is om de integratie van kinderen met een andere thuistaal in de Nederlandstalige voetbalclubs te ondersteunen. Zeker in de Vlaamse Rand krijgen die clubs te maken met een grote diversiteit aan talen.'

De 10.000 gratis boekjes worden verdeeld onder alle Belgische amateur- en profclubs. 'Het woordenboekje telt zo'n 500 woorden die te maken hebben met allerlei aspecten van het voetbal, bijvoorbeeld het veld, de training, de kleedkamer en de kantine. 'Het is bedoeld voor iedereen die geïnteresseerd is in voetbal en met taal wil spelen', zegt Hedeli Sassi van de Koninklijke Belgische Voetbalbond (KBVB). 'Niet alleen kinderen, maar ook anderstalige volwassenen die verbonden zijn aan voetbalclubs zoals trainers, bestuurders en vrijwilligers die onze taal nog niet machtig zijn, leren er snel Nederlands mee.' Naast voetbalclubs kunnen ook centra voor Volwassenenonderwijs, Centra voor Basiseducatie en andere organisaties die interesse hebben, gratis woordenboekjes aanvragen via www.derand.be. - TD

Buurtbewoners dienden een bezwaarschrift in tegen de derde bouwaanvraag voor 26 appartementen en een woning in de Beaulieuwijk in **Machelen**. - Zowat 10% van de 7.000 bestuurders die in een maand tijd op de Ring werden gecontroleerd, reden te snel. Sinds september mag je op de Ring maximum 100 km/u rijden. - Het Agentschap Wegen en Verkeer zal het kruispunt van de Eigenbrakelse Steenweg met de Bosstraat in **Sint-Genesius-Rode** volledig vernieuwen, versmallen en veiliger maken. - Zeven autohandelaars in **Dilbeek** werden afgelopen maand beboet omdat hun auto's en/of papieren niet in orde waren. - **Tervuren** heeft een sterretjesweide op de gemeentelijke begraafplaats aangelegd. Op die plaats kunnen ouders hun ongeboren kindje gedenken. - Bij restaurantketen Lunch Garden, dat in onze regio restaurants heeft in **Kraainem** en **Drogenbos**, staan 138 banen op de tocht. - Pedro Facon uit **Beersel**, directeur-generaal van de overheidsdienst Volksgezondheid, wordt aangesteld als coronacommissaris. - Kleinkunstencentrum 't Smiske uit **Asse** vierde zijn twintigste verjaardag en wil uitbreiden met een tweede grote ruimte. - Brouwerij AB InBev beslist om het in **Merchtem** populaire bier Ginder Ale niet langer te brouwen. - De Rooseveltlaan en Toekomststraat in **Vilvoorde** worden vanaf begin 2021 heraangelegd. Ze krijgen nieuwe fietspaden, bredere voetpaden, een autovrij plein met terraszone, rustplaatsen en ruimte voor sport en spel. Kostprijs: 4,7 miljoen euro. - De gemeente **Machelen**, Kringwinkel Vites en de strijkwinkel openen een eigen kringwinkel in het Sociaal Huis. - De nieuwe gevangenis in Haren, vlakbij **Diegem**, zal in 2022 klaar zijn en plaats

bieden aan 1.190 gedetineerden. • De gemeentelijke basisschool **Sint-Brixius-Rode** vierde haar 150e verjaardag met taart voor alle leerlingen en leerkrachten. • Het gemeentebestuur van **Beersel** weigerde de omgevingsvergunning voor een nieuwe feestzaal aan de Torleylaan in Huizingen. Tegen het project waren een petitie met 140 handtekeningen en 743 bezwaarschriften ingediend. • Het standbeeld *Prins*, een vier meter hoog boerenpaard van kunstenaar Koenraad Tinel, kreeg een plaats in het provinciedomein van **Huizingen**. • In **Wezembeek-Oppem** is de herinrichting van de nieuwe dorpskern met een nieuw administratief centrum, een park, meer dan 100 woongelegenheden, een Nederlandstalige school en bibliotheek, van start gegaan. Het totale project kost zo'n 20 miljoen euro. • Schrijver Aster Berkhof uit **Asse** is vorige maand op honderdjarige leeftijd overleden. • Vijftig handelaars uit **Meise** protesteren tegen het nieuwe verkeerscirculatieplan dat een deel van het centrum autovrij zal maken. • Alle begraafplaatsen in **Grimbergen** krijgen ecologische paden die gemakkelijker te onderhouden zijn. • **Kraainem** is met een mediaanprijs van ruim 577.000 euro voor een woning de tweede duurste gemeente in Vlaanderen. Verder in de top tien: **Wezembeek-Oppem** (derde), **Wemmel** (zevende) en **Linkebeek** (negende plaats). • Emeritus abt Piet Wagenaar overleed vorige maand op 91-jarige leeftijd. Hij stond 22 jaar aan de leiding van de abdij van **Grimbergen**. • Het Franse pakjesbedrijf DPD bouwt een nieuw sorteercentrum in **Vilvoorde** en opent een depot in **Zellik**. Die investeringen zouden 500 extra jobs opleveren. • Na zowat twee jaar van aanslepende renovatiewerken zal het Begijntjesbad in **Overijse** na de herfstvakantie de deuren terug openen, eerst voor de zwemclubs, vanaf volgend jaar ook voor de scholen en het grote publiek. Kostprijs van de renovatie: 5,5 miljoen euro. • JH

Armoede stijgt opnieuw

VLAAMSE RAND De armoede is de voorbije twaalf jaar in zowat alle Vlaamse gemeenten toegenomen. Dat blijkt uit de Vlaamse Armoedebareometer van Decenniumdoelen, een samenwerkingsverband van armoedeorganisaties, sociale bewegingen en de Universiteit Antwerpen. Voor de Vlaamse Rand ogen de cijfers nog minder fraai dan gemiddeld in de rest van Vlaanderen. 'De Armoedebareometer kijkt naar zestien verschillende indicatoren', legt Michel Debruyne van Decenniumdoelen uit. 'Het gaat bijvoorbeeld om de kinderarmoede, het aantal schoolverlaters zonder diploma, het aantal leefloners en het aantal mensen op de wachtlijsten voor sociale woningen. Als we naar de Vlaamse Rand kijken, dan zien we dat de achteruitgang zich nog scherper aftekent dan elders in Vlaanderen. Brussel speelt een grote rol in de cijfers. Net als in de rand van Antwerpen en Gent gaat het om een fenomeen waarbij de grootstad als een soort *armoedepomp* functioneert. Vanuit de stad dijt de armoede uit naar de omliggende gemeenten. We zien dat bijvoorbeeld in sterke mate gebeuren in Vilvoorde en Machelen, maar ook in gemeenten

waar je dat minder verwacht zoals Dilbeek, Kraainem en Wezembeek-Oppem.'

Decenniumdoelen roept de overheden op om de snel stijgende armoede structureel in te dijken. 'Mensen die moeten overleven met een leefloon of werkloosheidsvergoeding hebben meer nodig dan een *aanklampend beleid*, vindt Debruyne. 'Hun uitkeringen moeten omhoog. Het nieuwe federale regeerakkoord toont op dat vlak meer ambitie dan de regering Michel, dus we zijn hoopvol. De OCMW's moeten ook extra financiële ondersteuning krijgen, zodat ze op lokaal niveau meer instrumenten in handen krijgen om armoede aan te pakken. Op Vlaams niveau moet er veel meer worden geïnvesteerd in de sociale huisvesting. Dat is in de Vlaamse Rand nog altijd een enorm pijnpunt. Vehikels als Vlabinvest en de sociale huisvestingsmaatschappijen mikken vooral op koopwoningen, maar tegelijk moet er ook extra ingezet worden op de huursector. Dit is een gedeelde verantwoordelijkheid van alle overheden. Ze kunnen en mogen niet meer weggijken of vluchten voor hun verpletterende verantwoordelijkheid.' • TD

Hoe Gino Baert Nederlands praat met anderstaligen

‘Taal is een plezier, geen strijd’

Hoe kan je als Nederlandstalige bijdragen aan de alledaagse oefenkansen Nederlands van anderstaligen? Gino Baert uit Machelen spreekt uit ervaring. **TEKST** Michaël Bellon • **FOTO** Filip Claessens

Gino Baert (63) woont in Vilvoorde, maar heeft door zijn vrijwilligerswerk de meeste sociale contacten in Machelen. Meer dan 42 jaar – een volledige carrière – was hij politieagent. Eerst bij de rijkswacht en, sinds de politiehervorming in 2001, bij de federale politie. Hij werkte veel in of vanuit Brussel. Daarnaast heeft hij een bijzondere interesse voor taal en communicatie. ‘Theater is al jarenlang mijn hobby en ook in mijn vrijwilligerswerk ben ik bezig met taal. Elke maandag praat ik tijdens Café Combinne (een praatcafé voor Nederlandstaligen en anderstaligen, red.) een uur of twee met mensen die al een beetje Nederlands onder de knie hebben. Ik ga voor de *Boekenstoet* voorlezen bij anderstalige gezinnen of voor de *Verteltovenaar* in de bibliotheek van Machelen. En mijn werk bij de Special Olympics speelt zich af in Brussel. Daar kom ik ook vaak in contact met anderstaligen.’

Tijden zijn veranderd

Baert wil anderstaligen helpen bij het oefenen van hun Nederlands in een informele context. ‘De tijden zijn veranderd. Toen ik bij de rijkswacht terecht kwam, vlotte het niet zo goed tussen Vlamingen en Franstaligen. In de jaren tachtig begrepen ze jou op veel plekken in Brussel niet als je er een pint bestelde. Ik ben van origine West-Vlaming, en als Vlaming in Brussel was je ook wel fier dat je goed Frans kon spreken. Het ging ook

makkelijker met de collega’s en sneller op vergaderingen. Dus schakelde ik nogal snel over op het Frans. Met de jaren is dat veranderd. Ondertussen wordt er toch veel meer rekening gehouden met

‘Het is soms al moeilijk genoeg om mekaar te begrijpen als je allebei de taal wel goed spreekt.’

elkaar. Meer en meer Franstalige collega’s voelden als politiemans ook de nood om in Brussel Nederlands te spreken. Ik ben zelf meer Nederlands beginnen praten en dat werd geapprecieerd. Op het bureau maakten we bijvoorbeeld de afspraak om een uurtje of twee Nederlands te praten. Zo ook op vergaderingen, waardoor mensen op den duur beter begonnen te praten.’

Bevallen

‘Nu probeer ik altijd eerst in het Nederlands te spreken in Brussel of op de markt in Vilvoorde bijvoorbeeld. Het hoeft niet over moeilijke onderwerpen te gaan. Gewoon over hun kraam en wat ze verkopen. Een paar elementaire woorden als ‘alsjeblief’, ‘dankjewel’ en de prijs. Maak niet de fout om te denken dat mensen van vreemde origine wel Frans of Engels zullen spreken. Bij Café Combinne hoorde ik van een Chinese vrouw dat ze vaak in het Engels wordt

aangesproken. Het is moeilijk voor haar om daar tegenin te gaan omdat ze voelt dat het goed bedoeld is.’

Dialect spreken, is geen goed idee. ‘West-Vlaams spreek ik alleen in mijn familie’, lacht Baert. ‘Verstaanbaar spreken, is niet altijd makkelijk. Voor je het weet heb je *boeszjevool* gezegd in plaats van *stampvol*. Daar moet je attent voor zijn. Je moet ook niet verwachten dat mensen snel moeilijke zinsconstructies begrijpen.’

Mag je corrigeren? ‘Bij Café Combinne kan je een omgekeerde zinsbouw of een verkeerd voltooid deelwoord corrigeren. Op het werk vroegen collega’s soms ook of ze het juist formuleerden. Maar als mensen hun best doen, zou ik niet ongevraagd corrigeren. Ik heb ook begrip als het niet lukt. Als mensen vastzitten, schakel ik over. Als agent was ik het gewoon om de mensen in de twee talen aan te spreken. Negatieve reacties kom ik eigenlijk niet meer tegen. Eerder grappige reacties of versprekingen. Zoals iemand die ‘ik ben bevallen’ zegt als hij ‘Ik ben gevallen’ bedoelt. Taal zou een plezier moeten zijn en geen strijd’, vindt Baert. ‘Het is soms al moeilijk genoeg om mekaar te begrijpen als je allebei de taal wel goed spreekt.’

i Lees meer op www.derand.be/nl/tips-nederlandstaligen en volg op RINGtv Taalhelden de filmpjes met concrete voorbeelden.

Journalist Lukas Vanacker over Belgen en hun gewoonten

Typisch Belgisch: wat is dat?

Lukas Vanacker, journalist van De Tijd, schreef met collega Rik Van Puymbroeck een boek over wat Belgen nu echte Belgen maakt. Hun conclusie? 'Eigenlijk verschillen Vlamingen en Franstalige Belgen helemaal niet zoveel van elkaar. Het zijn de Brusselaars die eruit springen.'

TEKST Anne Peeters • FOTO Filip Claessens

Wat maakt Belgen Belgisch? Die vraag stelde Lukas Vanacker zich al langer. Nu schreef hij er een boek over. Het is een geestige observatie van wat Belgen echt 'Belgisch' maakt. Vanacker maakte al jaren lijstjes van wat Belgen typeert: een eigen glas voor elk bier, lintbebouwing, grote familiefeesten. En *foefelen*. De manier waarop Vanacker de zaken beschrijft, is tongue in cheek. De herkenning is er, de humor verzacht.

De volledige titel van je boek is *Typisch Belgisch. Gedeelde gewoontes in een verdeeld land. Zijn onze gewoonten dan niet even verdeeld in 'typisch Vlaams' of 'typisch Waals'*?

'De nogal verrassende conclusie is: eigenlijk niet. Na de vorige verkiezingen had ik toch wat vragen over de zin van België en de toekomst van dit land. Dat was de trigger om dit boek te schrijven. Toen ik het liet nalezen door Franstalige en Nederlandstalige vrienden ging ik ervan uit dat de Waalse lezers zich er niet zo in zouden herkennen. Wel dus. Het waren de Brusselaars die zich minder in het plaatje van die Belgische tradities herkenden.'

Jij bent zelf een Brusselaar?

'Ja. Ik ben opgegroeid in het centrum van Gent. Ik heb twee jaar in Berlijn gestudeerd en ben daarna in Brussel gaan wonen. Ik woon er nu tien jaar. Ik ben begonnen als ambtenaar in Brussel voor ik in de journalistiek terecht ben gekomen.'

Ben jij een zogenaamde Dansaertvlaming?

'Ik heb wel een paar jaar in de Dansaertwijk gewoond, ja. Vijf jaar geleden ben ik naar Laken verhuisd, naar een heel gemengde wijk. Je hebt er jonge Vlamingen, maar ook Marokkaanse families, Roemenen, mensen met Afrikaanse roots,... Dat geeft een kosmopolitisch gevoel, wat ik erg fijn vind. Brussel is eigenlijk een verzameling van kleine dorpjes, met een plein of marktje als centrum, waar veel culturen samenkomen. Ik ben een stadsmens, ik heb de stad nodig. Ik kan me vergissen, maar mijn beeld van de Rand is veel minder kosmopolitisch, wel groener maar veel minder levendig en bruisend. Ik denk dat die internationale mix de aantrekkingskracht verklaart van gemeenten als Laken, Molenbeek en Anderlecht. Ja, buurten als Elsene en Sint-Gillis zijn hipper, maar ondertussen zijn de vastgoedprijzen daar fiks gestegen. De gemeenten over het kanaal zijn ruig en rauw, maar hebben heel wat potentieel. Al duurt het soms lang voor het ontwikkeld wordt. Maar: je kan er nog een woning kopen. En een eigen huis kopen, dat is belangrijk voor de Belg. Brusselaars huren vaker. Die Belgische droom van een huis met een tuin bestaat in Brussel minder.'

De Brusselaar is een atypische Belg?

'Ik denk dat de klassieke Belgische tradities – zoals elke zondag bij de familie taart eten – sneller verdwijnen in Brussel. Of gewoonten zoals de jeugdbeweging en jeugdvrienden die een heel leven lang meegaan. Daarvoor moet je natuurlijk in de buurt van je familie en die vrienden wonen; bij die kosmopolitische mix van Brusselaars is dat

vaak niet het geval. En wat ik heel opvallend vind: heel wat Vlaamse Brusselaars ergeren zich dat zij altijd op bezoek moeten gaan maar dat ze zelf zo weinig bezoek krijgen. Voor veel familieleden is Brussel te moeilijk. Persoonlijk vind ik het onveiligheidsgevoel in Brussel niet groot, maar sommigen voelen zich blijkbaar onveilig. Veel Vlamingen kennen Brussel niet. Ik hoor bijvoorbeeld van vrienden uit de Rand dat ze meer gefocust zijn op Leuven om te winkelen of iets te gaan eten. Jammer, want Brussel heeft zoveel te bieden! Onze hoofdstad blijft een onbekende, terwijl we volop op citytrip gaan naar Barcelona of Berlijn. In pre-corona

'Ik denk dat de klassieke Belgische tradities – zoals elke zondag taart eten bij de familie – sneller verdwijnen in Brussel.'

tijden dan toch. Veel Belgen hebben een hekel aan Brussel omdat ze de stad niet kennen. Zelfs als ze er werken. Ongelooflijk jammer, toch?'

Heb je daar een verklaring voor?

'Franstalige Belgen zijn sterk gericht op Frankrijk. Toen Nicolas Sarkozy in Brussel bij boekhandel Filigranes zijn autobiografie kwam signeren, stonden er lange rijen aan te schuiven en lagen er hoge stapels boeken klaar. Je zou kunnen zeggen dat onze Franstalige landgenoten meer gericht zijn op Parijs dan op Brussel. Bij de Nederlandstaligen ligt dat anders. Als je gaat onderzoeken wat 'typisch Vlaams' is op cultureel vlak, in de populaire cultuur, dan kom je uit op dingen die heel erg aan taal gelinkt zijn, zoals FC De Kampioenen. Het idee dat er in Brussel 'alleen maar Frans wordt gesproken' houdt veel Vlamingen tegen. De hoeveelheid mensen in Brussel die Nederlands spreken, wordt continu onderschat,

merk ik. Ja, het Frans is de lingua Franca in Brussel en de kans is groot dat je in het Frans wordt aangesproken. Maar als je zelf Nederlands spreekt, wordt er vaker wel dan niet geswitcht. Je mag niet vergeten: 1 op 5 Brusselaars gaat vandaag naar een Nederlandstalige school. Een tijdje geleden maakte ik het zelf mee. Met twee jonge neefjes ging ik naar de bakker om de hoek. De jonge man achter de winkeltoog – van exotische origine – met wie ik altijd Frans spreek, schakelde voor hen vlot over op het Nederlands. Brussel is eigenlijk heel uitnodigend.’

Toch schrikt ook het drukke Brusselse verkeer veel Belgen af. Fietsen in onze hoofdstad is niet altijd een pretje.

‘Ik fiets graag in Brussel. Dat gaat goed. Niet super, maar als je de weg kent, valt het best mee. De afgelopen jaren zijn er ook heel wat positieve initiatieven genomen die fietsen veiliger en gemakkelijker maken. Wat mij opvalt, is dat je tot aan de Vlaams-Brabantse grens aangenaam kan fietsen. Daarna ben je aangewezen op steenwegen. Een tijdje geleden moest ik in Dilbeek zijn, daarvoor moest ik langs die drukke Ninoofsesteenweg passeren. Een ritje voor het werk naar Kobbegem is leuk binnen Brussel maar een vreselijke hel vanaf de Vlaamse grens. Mijn beeld over de Rand? De knooppuntenroutes zijn mooi. Als toerist, maar het dagelijks verkeer met de fiets? Da’s pakken minder.’

En toch trekt het groen in de Vlaamse Rand veel jonge koppels en gezinnen uit Brussel aan.

‘Je hebt stadsmensen die genieten van de bonte en kleurrijke mix die de stad te bieden heeft en hebt mensen die bewust kiezen voor de rust en het groen buiten de stad. Voor mij is het duidelijk: ik vind het aangenaam samenleven met verschillende culturen in onze hoofdstad, al is dat een politiek gevoelig thema. Persoonlijk vind ik de straatnaamborden met Vlaamse vlaggen niet zo uitnodigend maar eerder defensief. Kijk, alles evolueert. De stad en onze maatschappij verandert. Brussel breidt zich uit, alleen al demografisch is dat logisch. Is iets typisch Belgisch of typisch Brussels? Ook dat zal evolueren.’

EN Defining typically Belgian

Are Flemish and French-speaking Belgians so very different from each other? ‘Not really. It is the people of Brussels who really stand out.’ In his book entitled *Typisch Belgisch. Gedeelde gewoontes in een verdeeld land*, journalist Lukas Vanacker explores what makes Belgians Belgian. It is a witty and easily identifiable observation. Vanacker has spent many years compiling lists of what characterises Belgians: a specific glass for every beer, ribbon development, large

family gatherings. And *fiddling*. ‘I live in a very mixed neighbourhood in Laken and I like it that way. Typical Belgian traditions, like eating a tart with your family every Sunday or making friends for life in a youth movement, are less common in Brussels. Look, everything changes. Society is changing. Lots of things remain familiar, but what it takes for something to be described as typically Belgian, typically Brussels, Flemish or French-speaking, will also change.’

Aan de andere kant van **de taalgrens**

Waver aan de Dijle, de hoofdstad van de provincie Waals-Brabant, en omgeving is zeker een bezoekje waard. Doe even aan *slow tourism* en vertrek vanuit de Vlaamse Rand, zo ontdek je ook de magnifieke heuvelachtige taalgrensstreek ten zuiden van Overijse.

TEKST Herman Dierickx • FOTO Filip Claessens

Slechts weinig randbewoners kunnen zich iets voorstellen bij Waver en omgeving. Nochtans heeft de streek heel wat troeven. Het eerste wat opvalt als je in de streek op verkenning gaat, is het veranderende reliëf en een wat groenere invulling van de open ruimte. Het nabijgelegen Tomberg, Terlanen (beide in de Laanvallei) en Ottenburg aan Vlaamse kant liggen in de landelijke zone rond het Rodebos. Maar ook de noordzijde van Waver

is nog zeer open en groen. Het specifieke reliëf geeft een fijn wandelgebied aan beide zijden van de taalgrens als resultaat. Zak je iets verder af naar het zuiden dan kom je onvermijdelijk terecht in het Waals-Brabantse deel van de Laanvallei. Daar stoot je op het nog redelijk landelijke Rosières en het meer bebouwde Rixensart.

Commercieel centrum

Waver staat bekend als het eindpunt van de KW-linie. Tussen september 1939 en mei 1940 bouwde het Belgische leger een heuse verdedigingslinie uit die reikte van Koningshooikt (nabij Lier) tot Waver, vandaar KW-linie. De bedoeling van deze militaire infrastructuur, die uit vierhonderd bunkers en bijkomende hindernissen bestond, was om de Duitse opmars op te houden. Van deze oorlogsrestanten vind je in Waver en omgeving nog heel wat terug, zij het veelal in verwaarloosde staat.

De stad van ongeveer 40.000 inwoners is een aantrekkingspool voor de omgeving. Veel mensen uit de regio doen er hun boodschappen en een deel van de economie draait op een aantal grote attracties als Walibi, Aqualibi, het Adventure Parc, enkele golfterreinen en een aantal commerciële etablissementen. Op mijn verkenningstocht kreeg ik de indruk dat Waver kiest voor deze economische invalshoek. Dat komt de leefbaarheid niet altijd ten goede.

Arboretum

Maar niet getreurd. Aan de zuidrand van de stad vind je heel wat waardevol en minder gekend groen. Zo in het gehucht Lauzelle, op het grondgebied van Louvain-la-Neuve (LLN), waar aan beide zijden van de Chemin de Lauzelle respectievelijk een arboretum en een bos van ongeveer 200 ha ligt. Tussenin ligt een indrukwekkend golfterrein. De boszone wordt beheerd door de Université Catholique de LLN en is een bezoek meer dan waard. Er liggen drie afgebakende wandelparkoersen, samen een 5 km lang. Je ontdekt er de natuurwaarden van een Waals-Brabants bos zoals je ze in Vlaanderen niet tegenkomt. Je kunt er kennismaken met het beheer ervan tijdens een bezoek aan het publiek toegankelijke gedeelte. Het was voor mij vele jaren een verborgen parel, maar de voorbije tijden heb ik de plaats erg leren waarderen. De uitbaters vragen wel uitdrukkelijk om op de paden te blijven en de hond aangeliend te houden. Een tip? De blauwe en rode wandeling zijn het interessantst.

Rust in het groen

Bekijken we de kaart vanuit de Vlaamse zijde dan komen we via het Vlaamse Sint-Agatha-Rode aan de oostzijde van Waver uit in Gastuche, Chaumont-Gistoux, Bonlez, Grez-Doiceau en nog wat groene gemeenten en gehuchten. Het is een

'Ik bracht er een deel van mijn jeugd door om nieuwe natuurwaarden en natuurgebieden te ontdekken.'

regio die in de tweede helft van vorige eeuw erg gewaardeerd werd door de toenmalige natuurminnaars. Je zag er velden, bossen en valleien waarvan je aan Vlaamse kant alleen maar kon dromen. Ik bracht er een deel van mijn jeugd door om nieuwe natuurwaarden en natuurgebieden te ontdekken. Hier en daar is de sfeer van weleer nog voelbaar, maar de meeste plaatsen dragen steeds meer de stempel van de moderne mens.

Tegenwoordig gaan de inwoners van Waver in het weekend vaak op uitstap in de streek aan de oostkant van de stad. Vooral de valleien van de Train en de Glabais liggen goed in de markt door hun natuurlijke landelijkheid. Sommige delen van het beektraject bevatten veel leven door het propere water. Wandelaars, joggers, vissers en natuurliefhebbers kruisen elkaars pad in deze typisch Waals-Brabantse streek die veel rust geeft op slechts een steenworp van de stad. Kort samengevat: ga naar Waver voor de gezelligheid van een commercieel centrum, ga naar de kleinere gemeenten errond voor de rust en de prachtige natuur.

Dirk Volckaerts was negen jaar hoofdredacteur van Brussel Deze Week. Momenteel werkt hij voor de Europese Commissie. Voor RandKrant schrijft hij afwisselend met Joris Hintjens, Fatima Ualgasi en Tom Serkeyn de column *mijngedacht*.

Paardekensmoleken

Gisteren ben ik met mijn driejarig dochtertje voor de 89e keer deze week eendjes gaan vissen. Op de kermis van Sint-Denijs, in Vorst. Op de laatste dag, dachten we. Maar: 'We staan hier vier dagen langer!', zei de eendjesmevrouw plots. 'De kermis in Ternat is afgelast, en we mogen nog tot zondag in Vorst blijven.' Sorry voor alle ouders en grootouders in Ternat. We leven met u mee. Ge zult uw niet-gebruikte 'goed-voor-één-rit'-fiches nóg een jaar langer moeten bijhouden.

Ik weet dat veel mensen het moeilijk hebben met de gemiddelde dorpskermis. Te luid, te commercieel, te plastic. Veel kritiek is onterecht, vind ik. Kermissen, van klein tot groot, zijn een deel van onze collectieve sociale realiteit, van onze geschiedenis. Het is erfgoed, met wortels in de 10e, 11e eeuw en met supporters als Bruegel, Jordaens, Teirlinck en Buysse. De liefde, het enthousiasme en de gedrevenheid waarmee veel foorkramers hun beroep uitoefenen, ook in moeilijke omstandigheden, verdient alle respect. Gemakkelijk is het nochtans niet. Maar dat was het nooit. Lees er maar Karel van de Woestijne op na, onze *Van-nu-en-strakser*, in één van zijn verbluffend fijne stukjes als Brussels correspondent van de Nieuwe Rotterdamse Courant, met als titel 'Kermisweek'.

'(...) De fooremannen zijn veel praktischer dan onze officiële kermisinrichters. Geen naïeve paardekensmolen meer, waar een oude knol bij 't slepen van zijn manken trappel den gang van regelde: elektrische drijfkracht thans, en de *sensation rare* van in vier richtingen tegelijk geschud en omgedraaid te worden; geen hoofd-van-Jut meer om uw spierkracht te beproeven: een elektrisch apparaat weêr dat aan ik weet niet hoeveel volts uw weêrstandsvermogen meet; geen waarzegster meer: spiritische instellingen onder waarborg der wetenschap; en kinematografen in plaats van rarekiekkasten... Want wij leven in eene eeuw van geleerdheid en dorst naar weten, eene eeuw die fop-

perij vreest en kontrool over hare onderindingen... Slechts nog één ouder wetsch paardekensmoleken vond ik Boulevard Jamar, ter Brusselsche foor; het was verlicht met stinkende en walmende lampen, en een pijnlijk-aemechtig orgelken begeleidde er den kriependen en piependen draaigang van de onverschillig-domme paardekens. De eigenaar moest een onverstandig man zijn, meende ik. Neen: het was een slimmerik. Want ik stond geen vijf minuten te kijken, of ik zag het puik der Vlaamsche literatuur aanstappen, het moleken bestijgen en met duur geld de vreugde betalen, dat vóór-historisch vermaak te mogen genieten...'

Het puik der Vlaamsche literatuur zien we zo vaak niet meer op de kermis. Ze hebben de Boekenbeurs nu, en Facebook, en Gert Late Night – meer foorkramerij dan dat moet er niet zijn.

En voor al diegenen die dorpskermissen maar niets vinden, en niet tegen de sirenes, de toeters en de kabouter-Ploplieden kunnen: wees blij dat we niet meer in de jaren 1880 leven. Lees eens 'Eene wandeling langs de kermis' van Reinoudina de Goeje. De hoofdstuktitels zeggen genoeg: De wilde dieren; De dubbele draaimolen; De tooverstokken; De kunstmakers; De kiezentrekker en Naar huis.

Een 'kiezentrekker' op de kermis? Inderdaad: '(...) op eens hoorden ze een gil en bleven staan. Hoe akelig! daar was een kiezentrekker, die een groote kies liet kijken welke hij daar juist een man had uitgetrokken. 'Heeren en dames, boeren en burgerlui, komt bij mij als ge kiespijn hebt.'

'Kijk eens: een kies met drie wortels, werd door mij zoo goed als weggeblazen,' riep hij (...). Met open mond en ooren stonden velen te luisteren en te kijken naar den man, die naast hem zat en nog kreunde van de pijn, welke hem het trekken had gedaan.'

Ah, kermis.

En nu snel nog wat eendjes gaan vissen.

TEKST Dirk Volckaerts • FOTO Filip Claessens

Of hoe het verleden de essentie van het heden blootlegt.

Dode stadsvlucht

Met de dood weten we niet goed om te gaan. De laatste twee eeuwen duwen we onze doden steeds verder weg, naar de rand van het dorp of van de stad, daar waar het platteland begint.

TEKST Koen Demarsin • FOTIO Filip Claessens

Zo gaan de begraafplaatsen van de doden de steden van de levenden vooraf. Maar bij wie van zijn geliefden afscheid moet nemen, blijft de nood aan nabijheid bestaan. Onze veranderende begraafgewoonten kunnen alvast helpen om deze afstand opnieuw te overbruggen.

De kloof van de dood

Als we vandaag afscheid nemen van onze gestorven geliefden, dan zeggen we echt vaarwel. Na nog één blik of een woord dat we voor altijd willen vasthouden, leidt onze laatste tocht samen naar het graf. We doen dit nog maar zelden te

voet, want de begraafplaats ligt vaak verder weg. Tijdens deze tocht begeleiden we hen zacht maar duidelijk van de rand van onze wereld naar de wereld van de doden ergens buiten het centrum van het dorp of de stad.

Onze omgang met de dood is lastig. Wanneer we afscheid nemen, nemen we ook afstand van een lichaam dat nutteloos wordt voor wie achterblijft. We weten er geen blijf mee. Samenleven met de dood past slecht in onze huidige werkelijkheid, waar duidelijkheid en nut de maatstaf zijn. Wat niet meteen nuttig lijkt in onze dagelijkse waarneembare wereld is minder van tel en wat niet meer telt, duwen we naar de rand. De dode lichamen zijn loze gewichten geworden zonder eigen toekomst waarmee wij niets meer kunnen aanvangen. Onze doden hebben voor ons geen toekomst meer. Maar ook, ze drukken ons met de neus op de feiten. Ze confronteren ons met de grenzen van ons kunnen en met ons onvermogen om onze levens te beheersen. Het eeuwige leven is nog niet voor morgen. De dood heeft daardoor iets gênants en onaangenaams.

Onze geliefden blijven we respectvol herinneren, met foto's op een kast, in verhalen, soms zelfs met een urne thuis. Op herinneren of

vergeten staan geen tijd of datum, behalve voor de wet. De herinnering aan het dode lichaam kan zolang de eigen financiering en de regels het toelaten: vijftig jaar op zijn meest en dan eventueel verlengbaar. Dat is intussen ook de regel voor wie zich met een altijddurende concessie ooit veilig achtte. Vanaf de dood zijn onze werelden gescheiden, vaak zelfs door een dikke bakstenen muur en een smeedijzeren hek. De grens tussen de wereld van de levenden en deze van de doden is daardoor bijna onoverbrugbaar. Wie sterft, komt niet meer in onze wereld binnen en wie nog leeft, kan bij de dode op bezoek. Dat bezoek krijgt één keer per jaar de volle aandacht in de herfst. Erna wordt de dood terug wat ze was: een randfenomeen.

Gedoemd om te verblijven in de marge is het niet zo verwonderlijk dat er heel wat begraafplaatsen in de stadsrand rond Brussel te vinden zijn. Soms zijn het idyllische plaatsen bij een bos of een plaats waar slechts de beek de begraafplaats van de velden scheidt. Maar vaak ook zijn het plekken die niemand nog wil of kan gebruiken, geklemd tussen spoorwegen of onder de opstijgroute van de luchthaven zoals in Haren of Jette, pal naast de snelweg zoals in Kraainem of naast het aanhoudende gezoem van een transformatorstation zoals in Sint-Ulriks-Kapelle.

Het kerkhof uit het midden

Wie leeft gaat verder, wie sterft is er geweest. De betekenis die voorouders in onze levens spelen vandaag, is al bij al beperkt. Ooit was onze relatie met de doden meer dan herinneren alleen. Meer dan 1.000 jaar lang was de christelijke wereld van de levenden en die van de doden één. In het Duitse Paderborn besloot keizer Karel de Grote in het jaar 785 van onze jaartelling dat alle doden niet langer verbrand, maar begraven moesten worden. De reden was duidelijk. De oude heidense praktijken waren een doorn in het oog van de christelijke vorst en zouden niet langer geduld worden. 'Wij bevelen dat de lijken van de christelijke Saksen naar de begraafplaatsen van de kerk worden gebracht en geenszins naar de grafheuvelen der heidenen!', zo valt in artikel 22 van het concilie te lezen. En voor wie toch de nieuwe regels zou overtreden, waren volgens artikel 7 de consequenties duidelijk: 'Indien iemand naar

heidens gebruik het lichaam van een gestorven mens verbrandt en zijn gebeente terugbrengt tot as, wordt hij gestraft met (het verlies van) zijn hoofd'. Duidelijker kan haast niet.

De keizer had besloten om zijn nieuw overwonnen onderdanen politiek en religieus stevig in het gareel te houden en daarmee werd de symbolische praktijk van het begraven een halszaak. Karel de Grote legde niet alleen de oudere gebruiken aan banden, maar zette de verhouding tussen leven en dood binnen onze gemeenschappen op scherp. Zonder begraven lichaam was er geen opstanding mogelijk wanneer Christus aan het einde der tijden opnieuw zou verschijnen. Onze voorouders waren in zekere zin dus niet dood, maar slechts in een lange rusttoestand. Samen met hun nakomelingen in de gemeenschap wachtten ze geduldig tot Hij komen zou. Wiens resten toch

De herinnering aan het dode lichaam kan zolang de eigen financiering en de regels het toelaten: vijftig jaar op zijn meest en dan eventueel verlengbaar.

nog op de brandstapel terecht kwam, was daartoe veroordeeld voor de verschrikkelijke misdaad die hij beging als zedenschenners, ketter of voor hekseserij. Aan hen werd het eeuwige leven voor altijd ontzegd. Er bleef letterlijk niets meer over.

Zo verbleven onze voorouders eeuwenlang in het midden van de gemeenschap van de levenden en voor wie het nodige geld kon opbrengen, was er een droog plaatsje vrij dicht bij het altaar en het gebeente van de heiligen in de kerk zelf. Het kerkhof was er niet alleen voor wie stierf, het was ook een verzamelplaats van de levenden. Handelaars hielden er markt en ambachtsslui voerden er hun werk uit, dorpelingen kwamen er samen, er werd geruzied en geveeën. Begraafplaatsen waren verre van de verstilde plekken van vandaag. Levenden en doden maakten deel uit van één eeuwigdurende gemeenschap, met tussen hen in een vage grens en de beschikking van Gods onkenbare wil. Al waren ze lijfelijk niet meer daar, in de geest bleven onze voorouders

aanwezige beschermers die voor ons konden bemiddelen bij een afstandelijke god. Ze waren daardoor dichtbij en ver weg tegelijk, een eigenschap die de levenden nog niet was gegund.

Deze bijzondere band verbrokkelde langzaam vanaf het eind van de 18e eeuw. Ook dit keer lag een vorstelijke beslissing aan de basis. De Oostenrijkse keizer Jozef II, die in die tijd over onze gebieden regeerde, besloot dat sinds 1 november van het jaar 1784 doden niet meer in kerken begraven mochten worden, dat kerkhoven in de steden plaats moesten ruimen en dat de nieuwe begraafplaatsen buiten de muren gezocht moesten worden. Deze beslissing had zo zijn redenen. Doordat graven in en rond de kerkgebouwen steeds weer geopend werden om plaats te maken voor de nieuwe doden was het er niet altijd prettig vertoeven. Gelovigen moesten maar kunnen leven met de stank, de instabiliteit en het instortingsgevaar. Het was ook maar de vraag in welke gedaante al die doden aan het einde der tijden zouden opstaan, want regelmatig waren ze opzij geschoven om plaats te maken voor nieuwe doden, zodat er van een volledig skelet niet steeds meer sprake was. Al waren de redenen eerder rationeel en van hygiënische aard of ingegeven door plaatsgebrek, de band tussen de twee werelden werd hierdoor doorgeknipt, alvast in de steden.

Uitdijende dodenakkers

Brussel ontsnapte niet aan deze nieuwe wet. De kerkfabrieken gingen op zoek en vonden grond voor nieuwe begraafplaatsen in Sint-Joost-ten-Node in het oosten, Sint-Gillis in het zuiden en Sint-Jans-Molenbeek in het westen, toen nog landelijke dorpen die net buiten de middeleeuwse stadsmuren lagen. De rust was van betrekkelijk korte duur, want nog geen eeuw later moest Brussel opnieuw op zoek naar een oplossing. De groei van de industrie en de welvaart in de 19e eeuw had een grote aantrekkingskracht op de stad en deed haar bevolking groeien. Daardoor raakten niet alleen de begraafplaatsen verzadigd, maar ook de oude stadsinfrastructuur, de nutsvoorzieningen en de huisvesting waren niet voorzien op de grote toestroom aan nieuwe inwoners met slechte en onhygiënische leefomstandigheden in de stad als gevolg. In

1866 brak er een grote cholera-epidemie uit die niet alleen Brussel trof, maar ook andere steden in binnen- en buitenland. De snelle groei en het uitbreken van de epidemie zette de stad en een aantal nabije gemeenten ertoe aan om opnieuw begraafplaatsen aan te leggen. Doordat in 1859 het beheer van de begraafplaatsen aan de gemeenten was toegekend en niet langer aan de kerkfabrieken konden ze hierover nu zelf de regie voeren. Zo opende Brussel in 1877 haar nieuwe 30 ha grote begraafplaats in het toen nog landelijke Evere. De nieuwe randgemeente Ukkel opende al een jaar na de epidemie in 1867 de begraafplaats aan de Dieweg en in 1875 nam Watermaal-Bosvoorde haar begraafplaats in gebruik aan de zoom van het Zoniënwoud.

Indringers

Zo groeide naast de stad van de levenden ook de steden van de doden uit tot kleine en grotere dodenakkers, die steeds verder kwamen te liggen van het dorps- of stadswaersel waartoe ze behoorden. Hongerig naar plaats, vormden ze de voorhoede voor de oprukkende stad van de levenden. Want ook in de afgelopen honderd jaar groeide de bevolking aan en kwamen de gemeentelijke begraafplaatsen steeds verder te liggen, zelfs tot voorbij waar vandaag de grens tussen het Brussels Gewest en Vlaanderen ligt. De begraafplaats van Anderlecht verhuisde in 1866 van de Sint-Pieter en Sint-Guidokerk naar het Bospark en uiteindelijk in 1954 naar Vogelenzang, pal op de grens met Sint-Pieters-Leeuw in Vlaanderen. Toen de begraafplaats aan de Dieweg verzadigd was, opende in 1945 het bestuur van Ukkel een nieuwe begraafplaats in de uithoek Verrewinkel.

Het kan nog verder, want sommige begraafplaatsen liggen helemaal buiten het huidige gewest. Van het centrum van Etterbeek tot aan haar begraafplaats in Wezembeek-Oppeem is het zo'n 8,5 km ver of een voetreis van bijna twee uur. In Alsemberg ligt de begraafplaats van de gemeente Vorst op bijna 7 km afstand van haar hoofdkerk. De overgang is er bruusk. De grote begraafplaats met haar lange oprijlaan, keurige bomenrijen en perken voelt aan als een indringer tussen de omringende velden. De bestuurders en inwoners uit de buurt moeten de vraag van het gemeentebestuur van Vorst ook als ►

© KOEN DEMARSIN

► onwelkom ervaren hebben, want getouwtrek over de locatie van de begraafplaats tussen Linkebeek, Beersel en Alseberg, zorgde ervoor dat Vorst na 20 jaar wachten uiteindelijk in 1944 grond kon aankopen. De auto maakt de afstand intussen overbrugbaar, maar de barrières tussen de gemeenschap en haar doden blijft. De weg ernaartoe is lang en de begraafplaats ligt intussen over de gewestgrens in vreemd gebied. Nabestaanden die hier langskomen, zijn geen passanten maar reizigers. Van voorbijkomen is er geen sprake, hier is elke passage doelbewust.

Roma Aeterna

De stadsbegraafplaatsen groeiden uit tot fantasienecropolen. Zoals de Romeinen hun overledenen in dodensteden langs de invalswegen van de stad begroeven, zo gaven de Brusselaars hun dodenwerelden buiten de stadsmuren vorm. Lange cipressen werpen nog steeds hun smalle schaduwen op de grote mausolea langs de Dieweg, de rijke 19e eeuwse opvolgers van de antieke Romeinse grafmonumenten langs de Via Appia in Rome. In Laken, waar de bekendste begraafplaats van het Brussels gewest ligt, ging ingenieur en schepen Emile Bockstael nog een stap verder. Hij ontwierp een net van ondergrondse graf galerijen onder de mausolea, gelijkend op de catacomben nabij de invalswegen rond de eeuwige stad. De rustige zomen van het Zoniënwood in Watermaal-Bosvoorde deden de architecten dromen van de Griekse dodenwereld. Ze herschiepen de plaats als de Elysiëse velden, de aangename en idyllische Griekse overkant van het leven waar de doden heengingen. Een graf galerij, die dit kleine dodenrijk in een bovendeel en een benedendeel scheidt, heeft de vorm van een Griekse zuilengalerij. Al zijn het niet de Atheense filosofen, maar de burgers uit Brussel en de Rand die hier als oude schimmen rondwalen. De ommuurde dodenparadijzen waren schijnwerelden in het groen: een vlucht ver van het alledaagse en een droombeeld.

Zo groeiden de oude begraafplaatsen rond Brussel uit tot echte openluchtmusea. Befaaamde

kunstenaren en architecten uit binnen- en buitenland als Constantin Meunier of Auguste Rodin lieten er hun fraaie werken na. De begraafplaatsen lezen als een goed bewaard geschiedenisboek over de 19e en de vroege 20e eeuw. Opzichtige gedenkmunumenten op de begraafplaats van Brussel herinneren onder meer aan de slag van Waterloo of aan de Frans-Duitse oorlog van 1870, maar het zijn veeleer de namen van de doden die tot de verbeelding spreken. Art-Nouveau-architect Victor Horta, die ook verschillende grafmonumenten ontwierp voor de Brusselse upper class, vond zijn laatste rustplaats in Elsene, net als kunstenaars Antoine Wiertz en Marcel Broodthaers. Joseph Poelaert, ontwerper van het Brusselse justitiepaleis ligt, net als burgemeesters Roupe en Fontainas, in Laken begraven. Hun namen leven voort in de straten en de pleinen van de stad. Ook economische zwaargewichten ontbreken niet. Centraal langs de hoofdlaan van de Dieweg begraafplaats ligt het witte klassieke tempeltje van bankiersfamilie Lambert. Op het fronton staat een zandloper afgebeeld. Ze vliegt met haar vleermuisvleugels het leven uit. 'De tijd vliegt', zo ook voor de ooit bekende doden

van de Dieweg. Alleen de bescheiden grafsteen van Hergé, de geestelijke vader van Kuifje, trekt nog met enige regelmaat bezoekers aan. Door plaatstekort sloot de Dieweg kort na de Tweede Wereldoorlog haar deuren waarop de nieuwe begraafplaats van Verwinkel haar taak overnam. Sindsdien overwoekeren struiken, bloemen en korstmossen grafzerken en nestelen boomwortels zich diep tussen de botten onder de zware dekstenen. Haast vergeten in de schaduw van de stad werd de Dieweg begraafplaats een kleine gedenkplek voor romantische zielen op reis naar het verleden. De afstand met de dagelijkse wereld van de levenden kan niet groter zijn.

En toch... De wens van nabijheid en geborgenheid bij nabestaanden blijft. Opmerkelijk genoeg lijkt net crematie te helpen om die geborgenheid opnieuw te vinden. Intussen kunnen ze de asresten van hun geliefden ook thuis bewaren of bij zich dragen. Zo wordt de grens tussen levenden en de doden opnieuw vager.

i Deel jouw bedenkingen op de facebook-pagina van RandKrant. Auteur Koen Demarsin vult aan of geeft antwoorden. Meer foto's op www.randkrant.be.

EN Death in the margins

We remember our loved ones with deep respect: pictures on a cupboard, in stories, sometimes even with an urn in our homes. But it is still so very hard to come to terms with death. When we bid farewell, we also bid farewell to a bodily form that becomes meaningless to those who are left behind. We don't know how deal with the phenomenon. Living with death does not fit in very well with present-day reality, where clarity and utility are the order of the day. Anything that cannot apparently serve an immediate purpose in our

daily lives tends to be overlooked, while anything that is overlooked, we relegate to the margins. In the light of this marginal destiny, it is no wonder there are so many cemeteries to be found in the outskirts of Brussels.

They are sometimes located in the midst of an idyllic spot near a forest or a place where only a stream separates the cemetery from the fields, but they often also situated in neglected or unexploitable areas, squeezed between railway tracks or below an airport take-off route.

2 | DE MENS EN ZIJN DING

5.000 flessen, 3.000 glazen

Je kan Coca-Cola drinken, je kan Coca-Cola verzamelen. Een Coca-koppel uit Sint-Pieters-Leeuw heeft na veertig jaar twee appartementen vol verzameld.

TEKST Michaël Bellon • FOTO Filip Claessens

Johan Van Mierlo en Sandrina Van Handenhove runnen de officiële shop in de Coca-Cola-vestiging in Anderlecht waar je de meest uiteenlopende flessen, blikjes en gadgets van het frisdrankenmerk kan kopen. *Cola Nuts* heet de winkel, want de uitbaters zijn echt wel gek op hun koopwaar. Thuis in Sint-Pieters-Leeuw hebben ze nog veel meer Coca-Colaspullen staan die ze niet verkopen. Terwijl zij op de benedenverdieping van hun appartementsgebouw wonen, dienen de bovenste twee om hun ongelooflijke verzameling in onder te brengen.

'Het begon in 1982', vertelt Van Mierlo. 'Ik ging voor de allereerste keer met mijn ouders op vakantie naar Spanje, waar toen het wereldkampioenschap voetbal werd gehouden. Ik was helemaal niet bezig met Coca-Cola, maar zoals veel twaalfjarige jongens wel met voetbal. In Spanje zag ik een aantal blikjes en flesjes van Coca-Cola met het logo van het WK die ik besloot bij te houden. Ik ben begonnen met drie blikjes en twee flesjes. Al snel verminderde de passie voor het voetbal en nam die voor Coca-Cola toe.'

Twee appartementen

Straf is dat zijn vrouw Sandrina al verzamelaar was voor ze hem leerde kennen. 'Ook bij haar is het begonnen met een vakantie, maar dan naar Italië. Ze had daar een mini-flesje gekocht en daarover op school een spreekbeurt gegeven. In 1999 zijn we elkaar tegengekomen op een Coca-Cola beurs waar ik standhouder was en zij bezoeker. We zijn aan de praat geraakt en het klikte.'

Sandrina heeft vooral een passie voor glazen, Johan voor flessen. Toch was het samenvoegen van de verzamelingen geen sinecure. In het begin hielden we de dubbels bij, maar op een ge-

ven moment moet je toch schiften.' In de twee appartementen is alles nu mooi gearchiveerd en geordend, vaak op de manier waarop de stukken in catalogussen of op websites vermeld staan, mét vrije ruimte daar waar nog items ontbreken.

Ondanks die orde is het moeilijk een schatting te maken. 'We weten zeker dat we meer dan 5.000 flessen en meer dan 3.000 glazen hebben, al de rest is moeilijk te tellen.' Nog voorbeelden van verzamelstukken: een fles van meer dan drie meter hoog, automaten, talloze affiches uit de bushokjes van de jaren tachtig tot nu, of een ongebruikte 30 vierkante meter affiche die nog is ingepakt.

Een lievelingsitem eruit pikken, is onbegonnen werk. 'Gewoonlijk vragen mensen naar ons duurste stuk, maar bij ons gaat het om het gevoel dat je hebt, bijvoorbeeld bij een tof nieuw blikje. Dat is dan *the catch of the day*. Als je iets al lang zoekt en het dan plots op een beurs ziet staan tegen een schappelijke prijs, dan is dat *the catch of the week*. Zo blijven we bijvoorbeeld de Amerikaanse 8 ounce flesjes volgen waarvan er elk jaar nieuwe uitkomen. Sommige worden maar op duizend exemplaren uitgebracht, die zijn dan wel wat duurder.'

Hele wereld

Johan en Sandrina reizen de hele wereld af. 'Beurzen bezoeken. We plannen onze vakantie ernaar. We proberen altijd samen te gaan, soms apart. Meestal gaat het richting Amerika. Het enige continent dat we nog niet bezocht hebben, is Oceanië. Op een beurs in China kan je soms tien exemplaren tegenkomen van iets dat hier heel duur is.'

Van Mierlo zegt het zelf niet graag, maar hun verzameling is één van de meest uitgebreide ter wereld. Vandaar ook dat de banden met de firma Coca-Cola zo goed zijn. De winkel in Anderlecht uitbaten was een droom die uitkwam. 'We verkopen hun licentie-producten en zijn gespecialiseerd in zaken waarover mensen uit de hele wereld zich hier informeren. Andere winkels zijn meer gericht op kleding en minder op de verzamelaars. Veel vragen van internationale consumenten aan Coca-Cola komen tot bij ons en wij lenen ook al eens materiaal uit voor een tentoonstelling.'

 www.colanuts.be

De coronacrisis toont ons hoe verwoestend een virus kan zijn. Maar ze onthult ook de stille kracht van mensen in de zorg. Terwijl de storm hevig woedt, doen zij wat ze kunnen om het schip overeind te houden. Hoe voelt dat?

Doen wat **je kan**

Anouk Van Leynseele (38)
Diensthooft Pediatrie – AZ Jan Portaels
Vilvoorde

‘Samen raken we hier uit.’ Anouk Van Leynseele legt de klemtoon op het woord samen. Alsof ze ons wil aansporen om niet op te geven en de coronamaatregelen te blijven respecteren. Haar woorden maken indruk. Des te meer omdat zij als arts getuige is van al het onheil dat het coronavirus kan aanrichten.

TEKST Nathalie Dirix • FOTO Filip Claessens

In het voorjaar, bij de eerste coronastorm, was het opvallend rustig op de pediatrie van AZ Jan Portaels. ‘Wij zagen al die onheilspellende beelden van ziekenhuizen in Italië en Spanje, waar ze de toevloed van Covid-19 patiënten niet meer aankonden. Dan wil je meewerken om een gelijkaardige situatie te vermijden en heb ik mij opgegeven om in te springen op de Covid-afdeling van ons ziekenhuis.’

Het was een vrijwillige keuze. In maart en april stond ze op de transit-unit om besmette van niet-besmette patiënten te triëren. Daar is het risico op besmetting reëel. Hoe ga je daar als echtgenote en moeder van drie jonge kinderen mee om? ‘Uiteraard heb ik dat met mijn man besproken. Hij is ook kinderarts en begreep dat ik me nuttig wilde maken. Ik kan me niet voorstellen om tijdens zo’n crisisperiode aan de zijlijn te blijven staan. Ja, dat had consequenties voor ons gezin. Tijdens de lockdown hebben wij niemand buiten onze eigen, kleine bubbel gezien.’

Omgaan met machteloosheid

Van Leynseele klinkt gedreven. Als iemand die bewogen wordt om het goede te doen en dat vanzelfsprekend vindt. Maar wat denkt ze ‘s avonds als ze na een lange dag in het ziekenhuis thuiskomt? ‘Dan heb ik het moeilijk met de onzekerheden die de pandemie met zich meebrengt. Wat komt er nog op ons af? Hoe zal de herfstperiode verlopen? Hoe goed gaan de mensen de maatre-

gelen blijven volgen? Die vragen spoken door mijn hoofd, maar ik heb ook geleerd om niet al te veel na te denken over wat nog komen moet. Ik bekijk het van dag op dag. Mijn focus is de patiënt die voor mij staat. Wat kan ik doen om hem/haar zo goed mogelijk te helpen? Elke patiënt is anders. Er bestaat niet zoiets als één standaardbehandeling. Covid-19 is bovendien een nieuw virus waarvoor geen geneesmiddel bestaat. Het voelt vaak alsof je in het duister tast. Dat gevoel van machteloosheid is moeilijk om dragen. Zeker als je patiënten snel ziet achteruitgaan. Mij helpt het om in de tuin te werken. Ook mijn kinderen zijn een prima bliksemafleider.' (lucht)

Kinderen en corona

Welke impact heeft de pandemie op de kinderen die je als arts ziet? 'In het begin kon je hun angst voelen. Er waren zelfs

De grote corona-paradox: afstand bewaren om zorg te dragen voor onszelf en anderen.

kinderen die niet naar school durfden gaan. Bij oudere kinderen zagen we regelmatig hoe zwaar de isolatie op hen woog. In sommige gevallen leidde dat tot depressies. De laatste tijd zien we dat de angst voor het virus bij kinderen en hun ouders is weggeëbd. Vandaag leeft vooral de gedachte dat kinderen op een veilige manier naar school kunnen.'

Is Covid-19 schadelijk voor onze kleintjes? 'We mogen alvast niet de denkfout maken dat kinderen kleine volwassenen zijn. Dat zijn ze niet. Hun lichaam en psyche reageren anders. Dat zie je ook bij dit virus. Heel zelden wordt een geïnfecteerd kind in het ziekenhuis opgenomen. Gebeurt het toch, dan klaart de infectie meestal vrij snel op. Als kinderarts wil je dus vooral de angst wegnemen en hen geruststellen. Dat doe je door hen te informeren en door eerlijk te blijven.'

Eenzaamheid in coronatijd

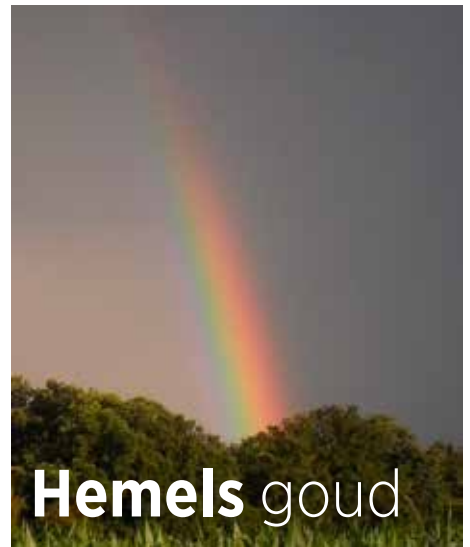
Wat haar vooral heeft geraakt, is de eenzaamheid die de pandemie heeft veroorzaakt. 'Ik heb gezien hoe sommige alleenstaande moeders die net waren bevallen er helemaal alleen voor stonden.

Ze kregen geen bezoek en als ze met hun baby thuiskwamen, konden ze niet op een netwerk terugvallen. Ik zag hoe zwaar de coronacrisis kan wegen op gezinnen met kinderen met een beperking. Door de lockdown gingen voorzieningen dicht en kwam de zorg volledig bij de ouders terecht. En dan waren er nog de patiënten die geen bezoek mochten ontvangen. Hoewel die maatregel medisch absoluut te verdedigen valt, heeft het iets onmenselijks.' De grote corona-paradox. Afstand bewaren om zorg te dragen voor onszelf en anderen.

Zakt de moed haar niet in de schoenen? 'Het vreselijke virus is nog steeds onder ons, maar je mag ook de positieve dingen niet vergeten. In vergelijking met de eerste golf zijn we nu beter voorbereid. We hebben meer ervaring. Er wordt veel meer getest waardoor we lokaler en gericht kunnen handelen. En niet te vergeten: we beschikken over voldoende beschermingsmateriaal.' Tegelijkertijd blijft ze ook realistisch. 'Er zijn nog veel onzekerheden. Hoelang gaat dit duren? Niemand weet het. Laten we dus niet te veel vooruitkijken, maar de situatie dag per dag bekijken. Als arts moeten we ons uiterste best doen, maar we kunnen niet toveren. Dit is een verhaal van wij allemaal samen tegen een onzichtbare vijand. Hoe sterker we samen staan hoe sneller we het virus zullen verslaan.'

EN Coping in a time of crisis

'I can't imagine staying on the sidelines during this coronavirus crisis', says Anouk Van Leynseele, head of paediatrics at the Jan Portaels general hospital, in Vilvoorde. 'In times like these, you want to make yourself useful and help people. And yes, that has definitely had an effect on family life. During the lockdown we didn't see anyone outside our own little bubble. I am struggling with the uncertainties of the pandemic. What else is coming our way? But I have also learned not to think too much about what the future holds in store for me. I do all I can to focus on the patient in front of me. What can I do to help him/her in the best possible way? The feeling of impotence is hard to bear. Working in the garden helps to take me out of myself a bit. My children are also a great source of distraction.'

In de laatste volle week van september begon het plots te regenen. Zestig millimeter op zeven dagen. Tevoren bleef het drie volle weken kurkdroog. De meetstations in het Bos van Aa in Zemst toonden vlak voor de regenbuien het laagste peil sinds de opstart in 2006. Het was de eerste keer in vijftien jaar dat een paar poelen volledig droog vielen. Planten en dieren kreunden onder de warmte en droogte.

Na voldoende regenval is de hoop op herstel gerechtvaardigd, maar bij zo'n extreme seizoenen zijn er altijd soorten die definitief verloren gaan. Het gaat meestal om zogenaamd pietlut-tige ongewervelden zoals insecten of slakken, waar niemand om maalt. Maar de algemene teneur is ernstig. Nu al voor het vierde jaar op rij krijgt de natuur het moeilijk wegens uitzonderlijke droogte. En volgens de klimatologen en weersvoorspellers wordt dit het nieuwe normaal. We kunnen er ons maar beter op voorbereiden.

Dat is wat sommige landbouwers beginnen te doen, want ook zij voelen natuurlijk aan dat we in een nieuwe trend zitten. Of ze het tij kunnen keren met vast te houden aan grootschaligheid en monocultuur is een open vraag waar we binnen een aantal jaren het antwoord op kennen. Velen stellen er zich vragen bij, maar als je teert op decennialange goede ervaringen bij schaalvergroting en mechanisatie sla je niet zomaar een andere richting in.

In de oktobereditie van RandKrant stond een interview met Tijs Boelens van de Groentelaar uit Pepingen. Een paar maanden tevoren had ik zelf nog een gesprek met hem. Hij ziet het meer dan ooit zitten om biologisch aan landbouw te doen en terug te grijpen naar oude variëteiten als fundamenten onder een duurzaam model om ons voedsel te kweken. Het stemt hoopvol, al is de impact ervan op de open ruimte en biodiversiteit vandaag nog erg klein. Meer voedselkwekers in die richting krijgen zou een weldaad zijn voor mens en natuur. Als je ziet wat groeit, bloeit, vliegt en rondkruipt daar aan de Huttestraat in hartje Pajottenland word je vrolijk. Ook op zijn velden deden de malse buien deugd. De aanwezige groenten en natuur kunnen er weer even tegen. En dan zien we wel wat de weergoden voor volgend groeiseizoen in petto hebben. **TEKST** Herman Dierickx

Corona heeft ons veranderende winkelgedrag versnelt. E-commerce, duurzaam, korte keten... een aantal tendensen zet zich door.

Fruitteler met volle goesting

In het beschermde Torenhof in Brussegem huist een derde generatie fruittelers. Het familiebedrijf Mouton-De Ryck verkoopt in de hoevewinkel de eigen producten en een ruim assortiment van ander fruit en groenten. Naast de individuele klant is er de groeiende vraag naar vers fruit voor scholen, horeca en bedrijven. **TEKST** Gerard Hautekeur • **FOTO** Filip Claessens

Ann De Ryck is reeds twintig jaar de gedreven en innovatieve zaakvoerster van het Torenhof in Brussegem. 'Op zesjarige leeftijd was ik al vastbesloten om fruitteler te worden. Als ik uit school kwam, ging ik met mijn vader en grootvader steevast mee naar de boomgaard.' Van de vier dochters was Ann het enige kind dat gepassioneerd was door de

fruitteelt. Tijdens haar studies voor industrieel ingenieur specialiseerde ze zich in de fruitsector. Aansluitend werkte ze tien jaar in het landelijke onderzoeksinstituut voor fruitteelt in Sint-Truiden, de voorloper van het huidige Proefcentrum Fruitteelt. Die kennis en ervaring in de fruitteelt kwamen heel goed van pas bij de overname van het familiebedrijf.

Grote variëteitenkeuze

De nabijgelegen boomgaard op een aaneengesloten perceel van 12 ha is een belangrijke troef. 'Wat ons onderscheidt van andere fruittelers is ons groot aanbod variëteiten van appels en peren,' verduidelijkt De Ryck. 'Op de meeste boomgaarden vind je praktisch alleen Conférence peren en ongeveer 95% van de appels zijn Jonagold. Bij ons maken die twee soorten slechts de helft uit van onze teelt. Wij kweken vier soorten peren en wel tien appelvariëteiten, waaronder Elstar, Wellant, Golden, Cox en Boscoop. Het gevarieerde aanbod maakt dat klanten terugkomen.'

'Mijn ouders en grootouders verkochten al eigen appels en peren rechtstreeks aan de klanten. Maar om de hoevewinkel economisch rendabel te maken, heb ik het aanbod aanzienlijk uitgebreid. Er is nu een ruim gamma aan ambachtelijke producten, zoals de appelsapen van eigen teelt, jenever, honing, speculaas, pasta's, risotto en oliën. Naast onze appels en peren, verkopen we het hele jaar door ook ander fruit en groenten. Verschillende producten kopen we in bij lokale telers, zoals witloof, courgetten, pompoenen, sla en tomaten.'

Korte keten

Sedert de uitbraak van Covid-19 is de korte keten versterkt, want steeds meer consumenten kopen rechtstreeks bij de producent. 'Vanaf een bepaald bedrag leveren we groenten en fruit aan gezinnen in de omgeving. Een onverwacht sterk groeiend segment van onze afzet is de verkoop van fruit aan de horeca, bedrijven en scholen in de Rand en in Brussel. Het concept B2B (van bedrijf tot bedrijf) is een schot in de roos. Het Torenhof is partner van het schoolproject *Oog voor lekkers* waarbij scholen vers fruit aanschaffen voor hun leerlingen. Almaar meer bedrijven kopen op regelmatige basis fruitmanden voor hun werknemers. Een groot aantal bekende, lokale horecazaken vinden de weg naar onze hoevewinkel. Voor ieder van hen maken we een aanbod op maat.'

De natuur is de baas

Om het comfort van de klanten te verhogen, is de monumentale schuur van het Torenhof gerenoveerd. Naast de verruiming van de hoevewinkel is ook geïnvesteerd in de bouw van doorgeeffrigo's en in een aparte koele ruimte om de bestellingen klaar te maken, zoals fruit-, groente- en soep-pakketten. Het informeren van de klant en de

Van passionele kruiden tot vergeten delicatessen

promotie van het bedrijf gaan hand in hand. 'We organiseren kooklessen voor groepen en geven professionele rondleidingen voor scholen.' De Ryck noemt zich een pionier in een milieuvriendelijke teelt van fruit. 'In de boomgaard plaatsen we korven voor honingbijen, bouwen nestkastjes voor de vogels en insectenhôtels voor solitaire of wilde bijen. Schadelijke insecten voor het fruit bestrijden we met hun natuurlijke vijanden zoals de roofmijten. Uiteraard is een gezonde bodem cruciaal. Onder de bomen voorzien we stroken met nuttige kruiden. Het grasmaaisel en het gehakselde snoeihout zijn de ideale voeding voor de bomen. Een appelboom moet je om de vijftien jaar vernieuwen. We doen er alles aan om de boom vitaal te houden en ervoor te zorgen dat hij er met volle goesting staat. Maar vier jaar op rij hebben we af te rekenen met natuurrampen. Dit seizoen is door de grote hitte een deel van het fruit verbrand en totaal onbruikbaar geworden. Vorig jaar waren er hevige hagelbuien die het fruit beschadigden. De natuur is en blijft de baas. Deze warme zomer zorgde dan weer voor een vroege en een lekker sappige oogst.'

www.torenhofbrussegem.be

DE Obstbauern mit vollem Appetit

Seit dem Ausbruch von Covid-19 haben sich die kurzen Wege verstärkt, da immer mehr Verbraucher direkt beim Erzeuger kaufen. Dies ist auch im Torenhof in Brussegem der Fall. „Der einzelne Kunde kann unseren Hofladen besuchen. Ab einem bestimmten Betrag liefern wir Obst und Gemüse an Familien in der Umgebung. Ein unerwartet stark wachsendes Segment unseres Absatzes ist der Verkauf von Obst an Gaststättengewerbe, Unternehmen und Schulen in der Rand und in Brüssel. Der Torenhof ist ein Partner des Schulprojekts Oog voor lekkers, bei dem Schulen frisches Obst für ihre Schüler kaufen. Immer mehr Unternehmen kaufen regelmäßig Obstkörbe für ihre Mitarbeiter. Eine große Anzahl bekannter, ortsansässiger Gastronomiebetriebe finden den Weg zu unserem Hofladen. Wir machen für jeden von ihnen ein maßgeschneidertes Angebot.“

Welke kruiden moet je dit seizoen in huis halen? We vragen het aan kruidenkenner Lode van Kruiden Claus, een familiebedrijf dat 120 jaar bestaat.

TEKST Lene Van Langenhove • FOTO Filip Claessens

Bonenkruid is een kruid dat in de winter groeit en groen blijft. De Latijnse naam *Satureja montana* is afgeleid van saters, mythische boswezens die symbool staan voor wellust. Omdat het kruid het liefdesvuur zou aanwakkeren werd het verboden in middeleeuwse kloostertuinen. Of bonenkruid de potentie verhoogt, laten we in het midden, maar het bevordert in alle geval de spijsvertering en zorgt ervoor dat mensen minder last hebben van flatulentie. Bonenkruid is ook goed in combinatie met aardpeer, een vergeten groente die zeer gezond is maar wat moeilijker verteert. Het bonenkruid geeft een pittige, mediterrane smaak en zorgt ervoor dat de aardpeer niet op de maag ligt.

Herondekt

'Kaapse look is een ander kruid dat vrij makkelijk overwintert. Het blad daarvan ruikt en smaakt als gerookte look, wat gerechtten een bijzonder aroma geeft. Er komt ook een heel mooi bloemetje op dat op verschillende momenten doorheen het jaar bloeit en heel lekker is.'

Ook zilte kruiden als oesterblad, zeekraal en zeevenkel zijn dankbaar om te gebruiken. 'Het is niet zo moeilijk om zelf zilte kruiden te houden als je zorgt voor een omgeving die lijkt op hun natuurlijke omgeving: een zanderige, goed doorlaatbare grond, waar je af en toe zilt water aan toevoegt', vertelt Lode. Zijn favoriet is zeekool. 'Deze plant wordt groot in de zomer en sterft daarna bovengronds af. Net na de winter kan je de bladeren bleken door er een zwart doek of pot over te zetten. Je krijgt dan lange, witroze scheuten. Een echte delicatessen die op het menu staat in de beste restaurants. Het is een vergeten

techniek die nu wordt herontdekt. Traditioneel werden de planten in vochtige, donkere kasteelkelders gezet, maar je kan ze dus ook gewoon afdekken voor het licht. Het leuke is dat je zo in de winter iets kan kweken met een unieke, zachte smaak.'

Wisselwerking

Heel wat topchefs komen regelmatig langs bij Kruiden Claus, en dat zorgt voor een mooie wisselwerking tussen kok en kweker. Zo vroeg Peter Goossens eens in de herfst naar lavas, terwijl net dan het blad afsterft. Blijkt dat de wortel van lavas een zeer intense smaak heeft en perfect past bij wildgerechten. Het familiebedrijf zoekt ook constant naar nieuwe of vergeten kruiden, of kruiden die nog niet op de markt zijn of heel moeilijk om te kweken.

Overgrootvader Adolf was een echte pionier. In 1900 startte hij de zaak op nadat hij in Franse kasteeltuinen kennis opdeed over de teelt en het gebruik van kruiden, culinair en medicinaal. Grootvader August verhuisde de zaak naar het centrum van Kruishoutem en kweekte ook groenten. Vader Christian was de eerste Belg die zo'n groot assortiment kruiden voor de groothandel aanbood. Er worden zo'n 250 verschillende soorten eetbare planten gekweekt die vooral naar tuinentra, marktkramers en toeleveranciers van horeca gaan. Lode maakte de kwekerij toegankelijker voor particulieren.

i Het familiebedrijf (www.kruidenclaus.be) bundelde kruidenkennis, van generatie op generatie doorgegeven, in een derde boek. Wij geven 2 exemplaren weg. Interesse? Mail met jouw adresgegevens naar randkrant@derand.be.

Etappe 1 – 7,8 km

Van de taalgrens tot het Leonardknooppunt

In het oktobernummer van RandKrant schetsten we een algemeen beeld van de Ring rond Brussel. Nu beginnen we met onze verkenningstocht. We starten in Hoeilaart, aan de taalgrens, voor de eerste van acht etappes. Een trip rond de hoofdstad in tegenwijzerzin.

TEKST Wim Troch • FOTO Filip Claessens

Het stuk van de Ring dat we in deze etappe verkennen is eigenlijk geen autosnelweg. Tussen Hoog-Itter (Haut-Ittre) en het Vierarmenkruispunt is de Ro een gewone autoweg, weliswaar met een middenberm. Hier volgt de Ring grotendeels het tracé van de oude baan die vanaf 1830 tussen Waterloo en Mechelen werd aangelegd. Op dit stuk mag je al vele jaren maximaal 90 km/u rijden, ook toen je op de rest van de Ring meestal nog 120 km/u mocht rijden. Eén van de redenen waarom dit deel geen autosnelweg is, is dat het eigenlijk nooit deel had moeten uitmaken van de Ring. In de oorspronkelijke plannen van begin jaren vijftig zou de Ring ter hoogte van Drogenbos via Ukkel en het Ter Kamerenbos een boog onder Brussel maken, tot aan het Vierarmenkruispunt. Begin jaren zeventig, toen echt van start werd gegaan met de aanleg van de Ring, werd dat plan naar de prullenmand verwezen. Een omleiding van 15 km langs de E19 via Hoog-Itter en Waterloo moest een tegemoetkoming betekenen voor de protesten van de inwoners van de Brusselse zuidrand.

Groene long doorboord

Een andere reden waarom de Ring hier niet het statuut van snelweg geniet, is dat de weg met een kaarsrechte pennentrek het Zoniënwoud doorkruist. Van een verbreding van de weg is geen sprake, om het beschermde bos niet nog meer te verminken. Het Zoniënwoud is een relict van het oude oerbos dat zich ooit tussen Antwerpen en de

Moezel aan de Luxemburgs-Duitse grens uitstrekte. Deze groene long van Brussel is vooral bekend om zijn eeuwenoude beuken, maar het bos huist ook talloze dieren. Voor hen is de Ring een verstorende factor. Om hun kansen op voortplanting te vergroten en het gevaar om aangereden te worden te verkleinen, kunnen de dieren sinds 2018 de Ring in Groenendaal via een ecoduct oversteken. Camerabeelden tonen dat onder meer reeën en vossen gebruik maken van deze zestig meter brede brug, maar ook marters, kikkers, hagedissen en kevers profiteren van de veilige, groene oversteek.

Hippodroom van Groenendaal

Het ecoduct mondt aan de Brusselse zijde van de Ring uit op de terreinen van de Hippodroom van Groenendaal. Wat ooit een van de mooiste renbanen van Europa was, ligt er nu desolaat bij. Het begon nochtans allemaal veelbelovend. Koning Leopold II, die niet verlegen zat om een prestigeproject meer of minder, besliste in 1887 dat Brussel een nieuwe paardenrenbaan nodig had. Die van Bosvoorde, enkele kilometers verder, was te klein geworden. De prestigieuze renbaan kwam op een open terrein in het bos, waar voorheen gewassen werden geteeld voor het klooster van Groenendaal. In 1889 werd de eerste wedstrijd gereden. Later werd de befaamde 'rechte mijl' (1.600 meter) aangelegd, alsook een achtvormige hindernissenbaan. Zodoende werd de Hippodroom van Groenendaal de enige renbaan met drie afzonderlijke pistes. De glorieperi-

ode van de renbaan viel in de jaren voor de Eerste Wereldoorlog, in de jaren twintig en ook in de jaren zestig. Met een aftakking van de spoorlijn naar het station van Groenendaal was de plek de ideale bestemming voor een ontspannend uitje. Vooral voor welstellende Brusselaars en toeristen. Omdat de renbaan weinig parkeergelegenheid had, werd ze met de opkomst van de auto op den duur minder aantrekkelijk. Bovendien speelden gokkers liever op de lucratievere lotto dan te wedden op de paarden. Ondanks de bouw van een spectaculaire nieuwe tribune in de jaren tachtig was de neergang van de renbaan onvermijdelijk. In 2001 werd de laatste race gelopen. Vandaag resten enkel nog de gerenoveerde koninklijke loge en wat relictten van het bookmakerslokaal van wat eens de trekpleister voor de Brusselse beau monde was geweest.

Dat Groenendaal ooit het mekka voor de paardenliefhebber was, is vandaag nog altijd te zien. In de buurt zijn verscheidene maneges en paardenstallen. Zo ook langs de Sint-Jansbergdreef, een parallelweg. Het meest markante gebouw dat hier rakelings langs de Ring staat, is het Château du Prince Léopold. Het voormalige hotel-restaurant springt meteen in het oog door het prachtige sgraffito op de zijgevel. Wie van Waterloo richting Zaventem rijdt, kan de muurdecoratie duidelijk zien: een landschap met drie honden, met daarboven in sierlijke letters Château du Prince Léopold.

Kousenband

Nog wat noordelijker ligt de bekendste dreef van het land. Tot enkele jaren geleden was de Welriekendreef een vaste waarde in verkeersinformatie op de radio. Omdat tegenwoordig de voorkeur wordt gegeven aan gemeentenamen in het verkeersoverzicht is de Welriekendreef niet meer te horen. Dat betekent niet dat er nooit nog file staat, en het betekent al helemaal niet dat er in de buurt niets te zien is. Wie aan de Welriekendreef in het Zoniënwoud afslaat richting Brussel komt aan de kapel van Onze-Lieve-Vrouw-Willeriken. Al van in de 15e eeuw wordt Maria hier aanbeden, op de grens tussen Hoeilaart, Overijse en Watermaal-Bosvoorde. Aanvankelijk bij een houten Mariabeeld dat aan een boom hing, later in de kapel. Jongedames lieten er hun kousenband achter aan het hek, om hen te vrijwaren van

koorts. De huidige kapel dateert van 1864. Elk jaar in augustus vindt er een openluchtmis plaats. Onder de Ring loopt een tunnel voor voetgangers die van het bos naar het centrum van Hoeilaart willen. Voorlopig is die tunnel enkel via trappen te bereiken, maar binnenkort wordt gestart met de aanleg van een helling, zodat ook fietsers vlot van de ene kant naar de andere kunnen.

Het is niet de enige plek waar binnenkort wordt gewerkt. Het Groenendaalkruispunt, waar de Terhulpensesteenweg (N275) de Ring kruist, wordt aangepakt. In plaats van de twee kruisingen komt er een compacter, minder complex kruispunt. Door het verkeer te bundelen aan de

Tussen Hoog-Itter en het Vieramenkruispunt is de R0 een gewone autoweg, weliswaar met een middenberm.

noordzijde van de spoorlijn, zouden files beperkt worden. De N275 zal onder het spoor lopen, en aan de zuidzijde van de spoorlijn komt een ecologische verbinding. Die krijgt de welluidende naam *Ecorecreaduct Gravendreef*. Via die brug over de Ring kun je te voet of met de fiets – of zelfs te paard – van het station van Groenendaal tot aan het Bosmuseum, een vergeten pareltje aan de Duboislaan in het Zoniënwoud.

Café op wielen

Ook het kruispunt verderop – net als de Welriekendreef bekend uit de verkeersinfo – wordt binnen afzienbare tijd heraangelegd. Op het Leonardkruispunt takt de E411 af op de Ring, met sinds halverwege de jaren tachtig een tunnel. De ontbrekende verbindingen – met name om van de E411 linksaf te slaan naar de Ring – worden aangelegd. Dat moet ook aan het sluipverkeer in Overijse en Hoeilaart een halt toeroepen. Ook wordt de verbinding tussen E411 en Ring richting Zaventem verbeterd. Het kruispunt komt deels ondergronds, zodat de gescheiden delen van het Zoniënwoud weer naar elkaar kunnen toegroeien.

Maar waar komt die naam Leonard vandaan? De kruising heet al van lang voor er sprake was van autosnelwegen Leonardkruispunt. Het was

ene Léonard Boon die zijn naam gaf aan de buurt. Léonard Boon had in de jaren tachtig van de 19e eeuw een woonwagen. Hij installeerde zich op een kruising in het bos waar veel bedevaarders en andere reizigers passeerden. Die konden zich in zijn *estaminee* tegoed doen aan bier – faro – en andere dranken. Toen al stond het kruispunt bekend als *Bij Léonard*. In die tijd waren rondtrekkende herbergen niet ongewoon. Alleen had de woonwagen van Léonard een nogal permanent karakter. Dat mocht niet, en dus kreeg hij de overheid achter zich aan. Ontredderd omdat hij zijn wagen moest sluiten,

trok hij het bos in. Daar trof hij een verdwaalde jongeman, aan wie hij zijn verhaal deed. Die man bleek prins Boudewijn te zijn – een neef van koning Leopold II en troonopvolger. Boudewijn beschermde Léonard, tot hij onverwacht stierf in 1891. Léonard moest dus alsnog zijn woonwagen sluiten en vestigde zich in een nieuwe herberg. Helaas voor hem had hij die gebouwd op de grond van iemand anders, waardoor hij opnieuw zijn etablissement moest opgeven. Léonard Boon overleed in 1912. Hij durfde allicht nooit te dromen dat zijn naam honderd jaar later nog steeds een begrip zou zijn.

Choreograaf Wim Vandekeybus over *Traces* **De wraak** van de beer

Krachtige, fysieke dans, voortgestuwd door de muziek, op wraak beluste beren. Ziedaar enkele ingrediënten van *Traces*, de voorstelling van Wim Vandekeybus' gezelschap Ultima Vez, die in november in Zaventem en Dilbeek passeert.

TEKST Ines Minten

Ultima Vez maakte *Traces* in samenwerking met Europalia Roemenië. 'Tijdens de voorbereiding heb ik met de meest uiteenlopende mensen uit het land gesproken', vertelt Vandekeybus. 'Of het nu architecten waren of filosofen, allemaal begonnen ze over het trauma dat ze nog steeds voelen: het beleid van dictator Ceausescu.' Hoe fascinerend ook, de choreograaf had geen zin in een politieke voorstelling. Zijn vorige productie *Traptown* was immers al een politiek getinte mythe, met veel tekst. Nu wou hij géén tekst en géén politiek. Vandekeybus valt nu eenmaal niet graag in herhaling.

Wildernis

Al snel stuitte de choreograaf op de Roemeense wildernis als inspiratiebron. 'Roemenië is zowat de enige Europese regio waar nog wilde beren leven. Het is zelfs een periode in geweest om in Roemenië een stuk bos af te huren en alle wild neer te schieten. Gelukkig heeft de Europese Commissie daar nu een stukje voor gestoken. In elk geval: dat laatste stukje onaangestaste wildernis intrigeerde mij.'

Zijn onderzoek bracht hem nog twee andere cruciale inspiratiebronnen. In de fotoreeks *Gypsies* van fotograaf Josef Koudelka trof hij een beeld aan van een zigeunerfamilie naast een weg dwars door een bos. De foto vertaalde zich in het scènebeeld: 'We trekken een weg, we verleggen die weg, het bos moet wijken voor de industrie van de mens.' Een oud Roemeens ritueel maakte de cirkel rond.

'Rond nieuwjaar kun je er halve dorpen zien lopen, uitgedost als beren. Ze lopen en dansen in een soort trance, begeleid door percussie. Omdat de beer een winterslaap doet en in de lente weer tevoorschijn komt, staat hij symbool voor vernieuwing. Ik vond dat heel mooi, dus wou ik per se beren in mijn voorstelling.'

Samen vormden die elementen een verhaallijn over een zoektocht naar onderdrukte of vergeten sporen van de natuur in het menselijke lichaam. Hoeveel natuur leeft er nog in de mens? Wat gebeurt er wanneer die mens in gevaar is, aangewezen op zijn intuïtie om te overleven? En wat als de beren opstaan en zinnen op wraak?

Plezier van het dansen

Muzikante Trixie Whitley, die ook in *Traptown* te zien en te horen was, maakte en bewerkte de muziek, Marc Ribot speelt gitaar. Met zijn tweeën stelden ze een band samen. 'Trixie zet haar stem in als een instrument, want ook in de muziek zou tekst niet gepast hebben.'

De creatie van complexe voorstellingen zoals die van Ultima Vez verloopt gewoonlijk erg chaotisch, legt Vandekeybus uit. 'Soms ben ik heel hard op zoek naar hoe ik het allemaal wil vertellen. In die zin was *Traces* een ongelooflijk toffe creatie. Dat hele onderliggende verhaal was daar opeens en van daaruit ging het opeens allemaal rechtdoor. Vanaf de eerste dag kon ik echt aan de slag: ik wist welke vorm het moest krijgen, wat voor esthetica en drive erbij hoorde. Dat was heel fijn.

Je voelt in de voorstelling ook echt het plezier van het dansen. Het deed deugd om weer eens zo'n *dansante* voorstelling te maken.'

Dansen in coronatijd

Intussen is Ultima Vez ook druk bezig met alweer de volgende creatie. *Hands do not touch your precious ME* beleeft op 21 november haar Belgische première in de Brusselse KVS. In die voorstelling ontmoeten de universa van Wim Vandekeybus, de Franse beeldend kunstenaar en performer Olivier de Sagazan en componist Charo Calvo elkaar. 'Dat was wél een moeilijke creatie', geeft Vandekeybus toe. Met De Sagazan werkte hij voor het eerst samen, wat op zich al spannend is, en dan moest het plots ook nog eens van op afstand, omdat de kunstenaar in volle coronaperiode niet naar Brussel mocht reizen. 'De ene dag zat ik met twee mensen in mijn studio, de volgende met drie andere, telkens op afstand', legt hij uit. De boel helemaal stilleggen was geen optie. 'We konden alles uitstellen en daarna opnieuw opstarten, maar niemand kon ons zeggen wanneer dat *daarna* zou zijn en hoe het eruit zou zien.'

Traces

Ultima Vez/ Wim Vandekeybus

VR • 6 NOV • 20.00

ZA • 7 NOV • 20.00

Zaventem, CC De Factorij, 02 307 72 72

ZA • 14 NOV • 20.30

Dilbeek, CC Westrand, 02 466 20 30

© FRENETIK

Sociaal bewustzijn van de straat

MUZIEK Frenetik is de jongste telg uit de bloeiende Brusselse hiphopscene met Roméo Elvis, Damso en Isha. Hij leverde eerder dit jaar de sterke EP *Brouillon* af, maar vooral een doorleefde performance van zijn nieuwste track *Infrarouge* blies ons van onze sokken. Het is de voorbode van zijn nieuwe project: *Jeu de couleurs*.

Begin september maakte Frenetik met het nummer *Infrarouge* zijn opwachting in Colors, een vooral bij het jonge volkje erg geliefd online lanceerplatform voor beginnende artiesten, die er de kans krijgen een nieuw nummer live in te bekijken terwijl ze zich in een minimalistisch ingekleurde box bevinden. Zo komt de nadruk helemaal op de muziek te liggen. De opnames vinden plaats in Berlijn, maar het concept slaat wereldwijd aan, getuige het miljoen views(!) dat Frenetik na amper één maand achter zijn clip had staan. Eerder gebruikten ook Celeste, Jorja Smith en Angèle het platform als opstapje naar een internationale carrière.

Van uit de ziel

'Over smaken en kleuren valt niet te twisten', zegt Frenetik vlak voor hij in opperste concentratie zijn performance aanvangt. Als een volleerd mc spuwt hij de frustraties in sneltreinvaart uit zijn keel. Niet voor niets wordt hij een 4x4-rapper genoemd. Maar eigenlijk hoor je de oprispingen vooral van diep uit zijn ziel komen. Dat wordt nog eens in de verf gezet door een kenmerkend laag stemgeluid.

'*Au quartier, ça emballe, ça bibi, ça coupe, la violence gratuite, nous, on sait c'que ça coûte*', klinkt het uit de mond van de in de Brusselse Anneessenswijk opgegroeide rapper die tegenwoordig vanuit Evere opereert. '*Obligé d'leur montrer qu'on peut être impolis, ici, tout est noir donc les lois s'abolissent*', schetst hij een

ontnuchterend beeld van het leven op straat. '*Regards froids symbolisent, le genou sur la nuque de la juge en d'la police*', vat hij voor de leek de maatschappelijke context van raciaal geweld nog eens samen. Alleen tijdens het melodieuze refrein lijkt zijn explosieve flow even tot rust te komen: '*Eh, dans la ville (j'suis dans le BM, je ride) / Les jaloux me veulent du mal*'.

Trefzeker

Frenetik vermengt de ruwe taal van de straat en de egotrip met een voor een jonge kerel opmerkelijk sociaal bewustzijn. Met zijn rap- en trapmuziek, die inderdaad vaak een somber maatschappijbeeld schetst, wil hij niet zozeer choqueren, maar doen nadenken. Omdat zijn teksten met beide voeten op de grond staan, komen ze niet geforceerd over en al zeker niet academisch, en toch is zijn precisiebombardement wonderbaarlijk overdacht.

Check ook de clip bij Virus BX-19, de slottrack van de zes nummers tellende EP *Brouillon* die verscheen in mei, tijdens de lockdown, die voor Frenetik een bijzonder productieve periode inluidde. Het nummer is meer dan een knipoog een afrekening en verzoeningspoging met zijn verleden, dat tussen de fictie van de Hollywood-film en de harde realiteit van de eigen wijk geprangd zat. Muziek was ook voor de rapper een uitlaatklep om de sombere werkelijkheid te ontvluchten. Teksten schrijft hij al een tiental jaar, maar pas begin 2019 ging zijn solocarrière echt van start. Nu lijkt ze stilaan klaar om een hoge vlucht te nemen. Maar achter de huidige trefzekerheid zal altijd de jongen uit de Brusselse *hood* schuilen. • TOM PEETERS

VR - 27 NOV - 20.30

Suburbicon

Frenetik
CC Strombeek Grimbergen, foyer,
02 263 03 43

Binnen gluren

KIDS De levens die mensen kunnen leiden in de verschillende flats van één en hetzelfde appartementsgebouw hebben al vaker aanleiding gegeven tot fascinerende fictie. Ook het theaterstuk *Stuck* toont een letterlijke dwarsdoorsnede van zo'n mini-samenleving in één gebouw. De toeschouwers van deze familievoorstelling kijken dwars door de gevels binnen in de levens van een aantal speciale personages, die elk hun eigen bezigheden en routines hebben. Ook de flats zelf zijn een beetje eigenaardig: de ene te smal, de andere te laag, een derde te scheef. Dat er niets wordt gezegd in dit stuk woordeloos bewegingstheater is geen bezwaar. Een symfonische soundscape met geluiden van koffiemachines, liftdeuren, kinderstemmen en lek-kende kranen zorgen in de benepen omstandigheden voor een ritmische voortgang. Bedenkers Rutger Remkes en Judith de Jooode en regisseur Suze Milius zorgen ervoor dat we simultaan kunnen kijken naar de tragikomische figuren (een student, een bokser, een rokende vrouw, een poetsman) van wie het dagelijkse leven zich door allerlei verrassingen en emoties in chaos dreigt te storten. • MB

Stuck (+6j)

Laika i.s.m. Villanella
VR - 13 NOV - 19.00
Grimbergen, CC Strombeek,
02 263 03 43
ZA - 21 NOV - 17.00
Dilbeek, CC Westrand, 02 466 20 30

© KATHLEEN MICHELS

Bewonderd en **begrepen worden**

LITERATUUR **Christophe Vekeman** is auteur, dichter en performer. Je kent hem misschien van zijn wekelijkse rubriek op Klara, waarin hij de nieuwe boekenoogst aan zijn kritische, wat eigenzinnige lezersoog onderwerpt. CC en Bib De Factorij nodigen hem uit voor een zondagochtendgesprek over boeken, want naast bespreken blijft hij ze in de eerste plaats en met de regelmaat van de klok ook schrijven. *Cruise* was vorig jaar zijn tiende roman in goed twintig jaar. Inderdaad, zijn allereerste, *Alle mussen zullen sterven*, stamt alweer uit 1999, een gezegend jaar voor de Vlaamse fictie, want ook Dimitri Verhulst en Erwin Mortier debuteerden toen. Tijdens

zijn lezingen draagt Vekeman ook gedichten voor, bijvoorbeeld uit *Señorita's*, een bundel met theaterteksten en poëzie. Zijn liefde voor countrymuziek herken je dan weer aan zijn cowboyhoed. Maar kleffe cliché's en karamelleverzen zijn niet aan hem besteed. 'Iedere schrijver wil eigenlijk twee dingen: bewonderd worden en begrepen worden', vat hij zijn job in een recent interview samen. Een zondags bezoekje aan de De Factorij kan daartoe bijdragen. • TP

ZO • 29 NOV • 10.30
Christophe Vekeman

Schrijvers op zondag
Zaventem, CC De Factorij, 02 307 72 72

Herinneringen

EXPO Voor hun tentoonstelling *UP/DOWN, The Silence of Memoriation* in Linkebeek werkten kunstenaars **Anneke Lauwaert** en **Bilal Bahir** rond het thema herinnering. Welke indrukken uit het verleden blijken onuitwisbaar? Welke keren almaar bij je terug? De Iraakse tekenaar Bilal Bahir woont nu tien jaar in ons land. Liever dan op wit papier tekent hij op bedrukte boekbladzijden of brieven. 'Ik hou van materiaal dat al een geschiedenis in zich draagt', zegt hij. In de expo toont hij onder meer zestien tekeningen met episodes uit zijn kindertijd en de verhalen die erachter schuilen.

Anneke Lauwaert toont werken die vanuit twee heel specifieke herinneringen vertrekken: die aan

Carte blanche aan Camiel Van Breedam

Witte werken van **rode kunstenaar**

EXPO Camiel Van Breedam (Boom, 1936) is één van de belangrijkste Belgische naoorlogse beeldende kunstenaars. De man die altijd in het rood is gekleed, presenteert zijn allereerste 'witte' werken in het FeliXart Museum in Drogenbos, en zijn meest recente in de Bibliotheca Wittockiana in Sint-Pieters-Woluwe.

Wat een mooi homogeen geheel vormen de vroegste werken van **Van Breedam** in het FeliXart Museum. Zelfs zijn vijf allereerste werken, waarvoor de kunstenaar op zijn 21e al meteen een eervolle vermelding kreeg in de prestigieuze wedstrijd *Jeune Peinture Belge* van 1957, zijn erbij. De boventoon van de werken is wit. De meeste houden door het gebruik van recuperatiematerialen zoals fietsspaken of paraplubaleinen en bewerkte

stukjes zink het evenwicht tussen schilderij en sculptuur. Echte sculpturen zijn er ook.

Van Breedam is steevast in fel rood gekleed omdat hij van kindsbeen houdt van de kleur die hij associeert met de brandweer, de strijd van de indianen, maar ook de sociale strijd. Hij heeft een lange carrière achter de rug. In het begin maakte hij deel uit van de Vlaamse experimentele kunstenaarsgroep G58, nadien van de surrealistisch geïnspireerde kunstbeweging Phases. Om uiteindelijk een eigen taal te ontwikkelen die zich bedient van verf, pleister, hout, papier en gerecycleerde metalen om assemblages, collages, reliëfs, objecten, beelden, constructies en zogenaamde *environments* te maken. Inspiratiebron daarbij zijn de natuurelementen, muziek en avant-gardistische maar ook etnische kunst. Het grote publiek kan hem ook kennen van zijn grote regenboogsculptuur aan de ingang van metrostation Belgica in Brussel.

Loodgietersatelier

'Ik kan het me allemaal niet zo precies meer herinneren, maar ik weet absoluut zeker dat ik zonder Octave Landuyt nooit in die kunstwereld gedonderd zou zijn. Ik ben uit de Normaalschool in Gent gekomen als leraar tekenen en handenarbeid. Daarvoor had ik jaren niet meer getekend, hoewel ik dat wel altijd graag heb gedaan. Landuyt, die als leraar waarschijnlijk over Paul Klee en zo sprak, inspireerde me om kunstenaar te worden, ook al was ik dat nooit van plan, en vraag ik me nog steeds af wat dat is: een kunstenaar.'

Toch werd Van Breedam het, met de materialen die voor handen waren. 'Dat was inderdaad een tweede factor: het loodgietersatelier van mijn familie – van mijn grootvader, mijn vader, mijn nonkel, mijn broer. Van hen mocht ik al eens met zinken plaatjes een trapje plooiën of met soldeerbouten werken. In dat atelier was er materiaal dat ik kon gebruiken. Waarom ik ook met plamuur ben begonnen weet ik niet meer. Maar de combinatie van lijm, plamuur en een uitgewreven glacijs van grijs op vezelplaat gaf het idee van ouderdom en vergankelijkheid.'

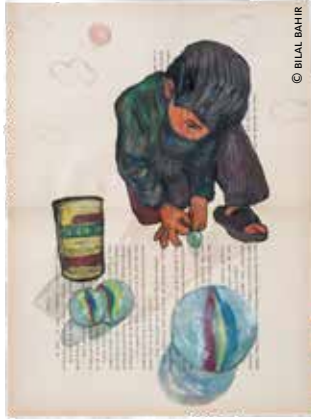
Steenbakkerijen

En dat brengt Van Breedam bij een derde aspect

als balans van het verleden

haar oude knuffelbeer en die aan het konijntje dat ze als kind van haar vader kreeg en het hok dat ze samen voor het dier bouwden. De sculpturen leggen voor haar directe linken naar haar vader, die enkele jaren geleden gestorven is. Ze plaatst ze op voorwerpen die haar vader toebehoorden, zoals zijn oude werkbank.

Aan de tentoonstelling ging zorgvuldig onderzoek vooraf. Anneke Lauwaert: 'Toen de coronacrisis uitbrak, hadden we beiden plotseling heel wat extra tijd. We doken voor onderzoek in onze archieven: foto's uit onze kindertijd, oude brieven en speelgoed. De foto's tonen ons wie we zijn en waar we vandaan komen. Die intieme reflectie biedt ons de kans om een balans op te maken van ons verleden.' • IM

TOT 29 NOV
UP/DOWN,
The Silence of Memoration

Anneke Lauwaert & Bilal Bahir
 Linkebeek, Hollebeekstraat 19,
www.hors-tempsia.be

Mouchette en Arsène vertellen

THEATER Arne Sierens is één van de grote hedendaagse Vlaamse theater-schrijvers en regisseurs. Met gezelschappen als De Blauwe Maandag Compagnie, DASTheater en Compagnie Cecilia, en met collega's als Alain Platel en Johan Heldenberg maakte hij bekende theaterstukken als *De broers Geboers*, *Bernadetje*, *Allemaal Indiaan* of *De Pijnders*. Het stuk waarmee hij precies dertig jaar geleden doorbrak was *Mouchette*, dat destijds werd bekroond met de Nederlands-Vlaamse Toneelschrijfprijs en de Sabam-prijs. Nadat Sierens vorig jaar uit Compagnie Cecilia stapte, herneemt hij nu dit eenvoudige maar aangrijpende stuk modern volkstheater. De veertienjarige Mouchette moet niet alleen voor haar jonge zusje zorgen, maar ook het hele huishouden doen in de plaats van haar zieke moeder. Arsène is dan weer blut en heeft problemen in zijn relatie. Beide personages hebben behalve hun problemen ook gevoelens en verlangens die ze er allemaal uitgooien tijdens hun toevallige ontmoeting. Sierens maakte van deze remake ook een ode aan de mantelzorgers met wie acteurs Anemone Valcke en Wouter Bruneel uitvoerig spraken. Zij worden op de scène vergezeld door gitaristen Myrddin De Cauter en Jean-Yves Evrard, die ook een vleug flamenco spelen. • MB

VR • 20 NOV • 18.30 EN 20.30
Mouchette
 Arne Sierens
 Dilbeek, CC Westrand, 02.466 20 30

dat belangrijk was voor wat hij toen deed. 'Ik kom uit de Rupelstreek, waar in de jaren zestig alles wat van mijn wereld deel uitmaakte op zowat de meest barbaarse manier is afgebroken en vernietigd. Daarvoor had je van Hemiksem tot Terhagen en Rumst een ononderbroken, kilometerslange rij van steenbakkerijen. Dat was indrukwekkend, maar er schiet niets meer van over. Dat is de reden waarom ik altijd met afgedankte materialen heb gewerkt.'

De werken in FeliXart zijn dus ook een eerbetoon aan dat verleden. Al moet je zeker ook naar de mooie inscenering van Van Breedams recentste werken in de mooie Bibliotheca Wittockiana om een indruk te krijgen van wat de kunstenaar vandaag doet. Want van ophouden is geen sprake. 'Als ik ermee stop, zal ik dood zijn. Als ik in mijn atelier sta, vergeet ik ook alle onzin die er nu in de wereld gebeurt.' • MICHAËL BELLON

Camiel Van Breedam.
Abstracte werken

TOT 24 JAN
 Drogenbos, FeliXart Museum, www.felixart.org
TOT 31 JAN
 Sint-Pieters-Woluwe, Bibliotheca Wittockiana,
www.wittockiana.org

PODIUM

THEATER

WO - 4 NOV - 20.30
Fanon Mixtape
 Mathieu Charles
 Vilvoorde, CC Het Bolwerk, 02 255 46 90

DO - 5 NOV - 20.30
A Separation
 Scarlet Tummers/ tg Stan
 Grimbergen, CC Strombeek,
 02 263 03 43

DO - 5 NOV - 20.15
U bent mijn moeder
 Sien Eggers/ Het Gevolg
 Alseberg, CC de Meent, 02 359 16 00

6 EN 7 NOV - 20.00
ZO - 8 NOV - 19.00
Zus van
 De Zonderlingen
 Wezembeek-Oppem, GC de Kam,
 02 731 43 31

DI - 10 NOV - 19.00
Als Heimer komt
 Caroline Meerschaert en Ron De Rauw
 Asse, Oud Gasthuis, 02 456 01 60

**De Nijl is in Caïro
 aangekomen**
 Cie de Koe
DO - 12 NOV - 20.30
 Dilbeek, CC Westrand, 02 466 20 30
ZA - 28 NOV - 20.30
 Overijse, CC Den Blank, 02 687 59 59

K. A. L. M.
 Warre Borgmans & Katelijne Verbeke
DO - 12 NOV - 16.00 EN 20.00
 Wezembeek-Oppem, GC de Kam,
 02 731 43 31
ZA - 14 NOV - 20.30
 Vilvoorde, CC Het Bolwerk,
 02 255 46 90

VR - 27 NOV - 20.30
 Asse, Oud Gasthuis, 02 456 01 60

VR - 13 NOV - 20.00
De kleine prins (+16j)
 Theater Malpertuis
 Zaventem, CC De Factorij, 02 307 72 72

WO - 18 NOV - 10.00
Emmi & Leo live
 Watchapp #2
 Meise, GC De Muze van Meise,
 02 892 24 40

DO - 19 NOV - 19.00 EN 21.30
Oogst
 Kommil Foo
 Wemmel, GC de Zandloper,
 02 460 73 24

VR - 20 NOV - 18.30 EN 20.30
Mouchette
 Arne Sierens
 Dilbeek, CC Westrand, 02 466 20 30

ZA - 21 NOV - 20.00
True Copy
 Berlin
 Kraainem, GC de Lijsterbes,
 02 721 28 06

ZA - 21 NOV - 20.30
Bahamontes on tour
 Tervuren, CC De Warandepoort,
 02 766 53 47

ZO - 22 NOV - 14.30
De Actrice
 Loge10
 Asse, Oud Gasthuis, 02 456 01 60

WO - 25 NOV - 20.30
Het temmen van de feeks
 Sietse Remmers
 Grimbergen, CC Strombeek,
 02 263 03 43

KIDS

DI - 3 NOV - 15.00
Choums Odyssee (+3j)
 familiefilm

Grimbergen, CC Strombeek,
 02 263 03 43

Pinocchio
 familiefilm
DI - 3 NOV - 14.00
 Overijse, CC Den Blank, 02 687 59 59
ZO - 8 NOV - 15.00
 Alseberg, CC de Meent, 02 359 16 00

WO - 4 NOV - 14.00
Onward (+6j)
 familiefilm
 Zaventem, CC De Factorij, 02 307 72 72

WO - 4 NOV - 14.00
The Addams Family (+7j)
 familiefilm
 Dilbeek, CC Westrand, 02 466 20 30

WO - 4 NOV - 14.00
Thelonious (+6j)
 Zonzo Compagnie
 Hoeilaart, GC Felix Sohie, 02 657 05 04

WO - 4 NOV - 15.00
De Leeuwenkoning
 familiefilm
 Wezembeek-Oppem, GC de Kam,
 02 731 43 31

DO - 5 NOV - 15.00
Akke Akke Tuut (3-6j)
 4Hoog
 Overijse, CC Den Blank, 02 687 59 59

DO - 5 NOV - 15.00
Bigfoot Family (+6j)
 familiefilm
 Vilvoorde, CC Het Bolwerk, 02 255 46 90

VR - 6 NOV - 18.30
Passa Il Tempo
 Vuurtheater Sprookjes Enzo
 Sint-Pieters-Leeuw, Colomapark,
 02 371 22 62

Stuck (+6j)
 Laika i.s.m. Villanella
VR - 13 NOV - 19.00
 Grimbergen, CC Strombeek,
 02 263 03 43

ZA - 21 NOV - 17.00
 Dilbeek, CC Westrand, 02 466 20 30

ZO - 15 NOV - 15.00
Softies (+6j)
 fABULEUS/ Hanna Mampuy
 Zaventem, CC De Factorij, 02 307 72 72

ZO - 15 NOV - 14.00
The Queen's Corgi (+5j)
 familiefilm
 Wemmel, GC de Zandloper,
 02 460 73 24

ZO - 15 NOV - 11.00
Geluk(t) (+3j)
 Compagnie Gorilla
 Jezus-Eik, GC de Bosuil, 0475 32 55 19

ZO - 15 NOV - 15.00
Slok (+4j)
 Muziektheater De Kolonie
 Vilvoorde, CC Het Bolwerk,
 02 255 46 90

VR - 20 NOV - 20.00
Odysee (+10j)
 Theater FroeFroe
 Zaventem, CC De Factorij, 02 307 72 72

ZA - 21 NOV - 15.00
Akke Akke Tuut (+3j)
 4Hoog
 Wemmel, GC de Zandloper,
 02 460 73 24

ZO - 22 NOV - 10.30
**Het varken, de vos en de
 molen (+3j)**
 familiefilm
 Dilbeek, CC Westrand, 02 466 20 30

VR - 27 NOV - 19.30
Shakira & Chikara (+10j)
 Kopergieterij
 Dilbeek, CC Westrand, 02 466 20 30

ZO - 29 NOV - 10.30
**Sinterklaas en de wakkere
 nachten (+4j)**
 ontbijtfilm
 Zaventem, CC De Factorij, 02 307 72 72

U BENT MIJN MOEDER (5/11)

DE KLEINE PRINS (13/11)

CHOUMS ODYSSEE (3/11)

THE ADDAMS FAMILY (4/11)

HUMOR

Van Peel tot evenaar

Michael Van Peel

VR - 6 NOV - 19.00 EN 21.30

ZA - 7 NOV - 19.00 EN 21.30

Grimbergen, CC Strombeek,

02 263 03 43

DO - 19 NOV - 20.30

Dilbeek, CC Westrand, 02 466 20 30

WO - 25 NOV - 20.00

Zaventem, CC De Factorij, 02 307 72 72

VR - 27 NOV - 20.30

Overijse, CC Den Blank, 02 687 59 59

ZA - 7 NOV - 20.15

Uitgekookt

Joost Van Hyfte

Alseberg, CC de Meent, 02 359 16 00

DO - 12 NOV - 20.30

Remmende voorsprong

Fuad Hassen

Vilvoorde, CC Het Bolwerk,

02 255 46 90

ZO - 15 NOV - 20.00

Eindejaarsconference 2020 (try-out)

Bert Gabriels

Kraainem, GC de Lijsterbes,

02 721 28 06

DO - 19 NOV - 20.30

Mag ik even (try-out)

Kamal Kharmach

Sint-Genesius-Rode, GC de Boesdaalhoeve, 02 381 14 51

ZA - 28 NOV - 20.30

Seniorie De Spielerei

Die verdammte Spielerei

Jezus-Eik, GC de Bosuil, 0475 32 55 19

DANS

Traces

Ultima Vez/ Wim Vandekeybus

VR - 6 NOV - 20.00

ZA - 7 NOV - 20.00

Zaventem, CC De Factorij, 02 307 72 72

ZA - 14 NOV - 20.30

Dilbeek, CC Westrand, 02 466 20 30

ZO - 8 NOV - 20.30

Kunst verklaard: Naakt

Isabelle Beernaert

Vilvoorde, CC Het Bolwerk, 02 255 46 90

ZO - 29 NOV - 19.00

Fame

Musicalia

Asse, Oud Gasthuis, 02 456 01 60

LITERATUUR

ZO - 29 NOV - 10.30

Christophe Vekeman

Schrijvers op zondag

Zaventem, CC De Factorij, 02 307 72 72

SENIOREN

MA - 9 NOV - 14.00

Jonas

i.s.m. Okra

Jezus-Eik, GC de Bosuil, 0475 32 55 19

DI - 17 NOV - 14.00

Dans met mij tot morgenvroeg

The Chachas

Hoeilaart, GC Felix Sohie, 02 657 05 04

DO - 19 NOV - 14.00

Op 45 toeren

Along comes Mary

Meise, GC De Muze van Meise,

02 892 24 40

WO - 4 NOV - 20.30

Bombino

Acoustic Desert Night

Grimbergen, CC Strombeek, 02 263 03 43

ZA - 7 NOV - 20.30

A Few Words in Defense of Randy Newman

Riguelle & Hautekiet

Vilvoorde, CC Het Bolwerk,

02 255 46 90

Alleen in het ruime sop

Jelle Cleymans

DO - 12 NOV - 20.30

Sint-Genesius-Rode,

GC de Boesdaalhoeve, 02 381 14 51

WO - 18 NOV - 20.30

Grimbergen, CC Strombeek,

02 263 03 43

VR - 20 NOV - 20.30

Tervuren, CC De Warandepoort,

02 766 53 47

VR - 13 NOV - 20.30

The Essential Guy Swinnen 60

Asse, Oud Gasthuis, 02 456 01 60

ZA - 14 NOV - 20.00

Hommage à Brel

Filip Jordens

Zaventem, CC De Factorij, 02 307 72 72

ZA - 14 NOV - 20.30

Imagine no Lennon

Crabbé, Piedfort, Bosco Safari e.a.

Grimbergen, CC Strombeek,

02 263 03 43

MA - 16 NOV - 14.00

Houden van

Geena Lisa, Andrea Croonenberghs & Sam Verhoeven

Tervuren, CC De Warandepoort,

02 766 53 47

ZA - 21 NOV - 20.30

De Wereld van Bobbejaan

Isabelle A, Guido Belcanto

& Klaas Delrue

Vilvoorde, CC Het Bolwerk,

02 255 46 90

ZA - 21 NOV - 20.15

Bosum

Alseberg, CC de Meent, 02 359 16 00

ZO - 22 NOV - 20.30

Jef Neve speelt met u

Jef Neve

Vilvoorde, CC Het Bolwerk, 02 255 46 90

DO - 26 NOV - 20.00

Les Six

Cresens, Florizoone, Smeulders,

Salverius & Verbiest

Zaventem, CC De Factorij, 02 307 72 72

DO - 26 NOV - 20.30

Over Torens

Wör

Asse, Oud Gasthuis, 02 456 01 60

VR - 27 NOV - 20.30

Suburbicon

Frenetik

Grimbergen, foyer, 02 263 03 43

ZA - 28 NOV - 19.00 EN 21.30

Hier laat ik je los Wim

Herman, Dex, Van Hees & Verbeke

Grimbergen, CC Strombeek, 02 263 03 43

ZA - 28 NOV - 20.30

Messages of Cheer & Comfort

Sioen

Vilvoorde, CC Het Bolwerk, 02 255 46 90

ZA - 28 NOV - 20.30

Hiraeth

Liqua'

Sint-Katharina-Lombeek,

Sint-Jozefskerk, 02 466 20 30

ZA - 28 NOV - 20.30

Diamonds are forever

The Diamonds

Asse, Oud Gasthuis, 02 456 01 60

ZA - 28 NOV - 20.00

Skepsels

Het Zesde Metaal

Zaventem, CC De Factorij, 02 307 72 72

ZA - 28 NOV - 16.00 EN 20.00

A Tribute to John Maes

De Eendracht

Meise, GC De Muze van Meise,

02 892 24 40

STUCK (13/11 EN 21/11)

REMMENDE VOORSPRONG (12/11)

BOMBINO (4/11)

DE WERELD VAN BOBBEJAAN (21/11)

KLASSIEK

ZO - 8 NOV - 11.00

Curly Music

Duo Macke- Bornauw
Asse, Oud Gasthuis,
02 456 01 60

VR - 20 NOV - 20.30

Gwen Cresens Quartet

Dilbeek, Dil'arte,
02 466 20 30

ZA - 21 NOV - 20.30

Haven

Innerwoud & Astrid Stockman
Grimbergen, CC Strombeek,
02 263 03 43

DO - 26 NOV - 20.30

Het Collectief & Katrien Baerts (sopraan)

Grimbergen, kerk Beigem,
02 263 03 43

JAZZ

ZA - 7 NOV - 20.00

Luwte

Suura
Kraainem, GC de Lijsterbes,
02 721 28 06

DO - 12 NOV - 20.30

Colour Talk

Bram De Looze
Grimbergen, CC Strombeek,
02 263 03 43

VR - 13 NOV - 19.00 EN 21.30

What a Wonderfull.. Toots

Delterre, Melaerts,
Castelluci & De Nolf
Jezus-Eik,
GC de Bosuil,
0475 32 55 19

DO - 19 NOV - 20.30

Stefan Bracaval Quartet

Hoeilaart,
GC Felix Sohie,
02 657 05 04

FILM

ZO - 1 NOV - 20.00

Beanpole

Alseberg, CC de Meent, 02 359 16 00

DI - 3 NOV - 14.00

Samba

Linkebeek, GC de Moelie, 02 380 77 51

The Painted Bird

DI - 3 NOV - 20.30

Dilbeek, CC Westrand, 02 466 20 30

ZO - 29 NOV - 20.00

Alseberg, CC de Meent,
02 359 16 00

Shirley

DI - 3 NOV - 20.30

Grimbergen, CC Strombeek,
02 263 03 43

DI - 10 NOV - 20.30

Dilbeek, CC Westrand, 02 466 20 30

DI - 24 NOV - 20.00

Zaventem, CC De Factorij,
02 307 72 72

WO - 4 NOV - 20.00

Cruise Control

Overijse, CC Den Blank, 02 687 59 59

DO - 5 NOV - 20.00

Idiot Prayer. Nick Cave alone at Alexandra Palace

Overijse, CC Den Blank, 02 687 59 59

ZO - 8 NOV - 20.00

Pinocchio (originele versie)

Alseberg, CC de Meent, 02 359 16 00

DI - 10 NOV - 20.00

Muidhond

Zaventem, CC De Factorij, 02 307 72 72

DI - 10 NOV - 14.30

Problemski Hotel

Meise, GC De Muze van Meise,
02 892 24 40

DI - 10 NOV - 20.30

The last black men in San Francisco

Grimbergen, CC Strombeek,
02 263 03 43

WO - 11 NOV - 14.30 EN 20.00

1917

Asse, Oud Gasthuis, 02 456 01 60

VR - 13 NOV - 14.00 EN 20.00

The Best of Dorien B.

Wommel, GC de Zandloper,
02 460 73 24

ZO - 15 NOV - 20.00

The personal history of David Copperfield

Alseberg, CC de Meent, 02 359 16 00

DI - 17 NOV - 20.30

Matthias & Maxime

Dilbeek, CC Westrand, 02 466 20 30

DI - 17 NOV - 14.00

Judy

Overijse, CC Den Blank, 02 687 59 59

DI - 17 NOV - 20.30

Lara

Grimbergen, CC Strombeek,
02 263 03 43

DI - 17 NOV - 20.00

About Endlessness

Zaventem, CC De Factorij,
02 307 72 72

WO - 18 NOV - 20.00

Monos

Overijse, CC Den Blank, 02 687 59 59

DO - 19 NOV - 20.30

Croce e delizia

Holebi-filmfestival
Vilvoorde, CC Het Bolwerk,
02 255 46 90

DO - 19 NOV - 15.00 EN 20.00

Dolor y Gloria

Wezembeek-Oppem, GC de Kam,
02 731 43 31

VR - 20 NOV - 20.00

Dansfilmfestival

Meise, GC De Muze van Meise,
02 892 24 40

The Racer

ZO - 22 NOV - 20.00

Alseberg, CC de Meent, 02 359 16 00

WO - 25 NOV - 20.00

Overijse, CC Den Blank, 02 687 59 59

MA - 23 NOV - 20.30

For Sama

Grimbergen, CC Strombeek,
02 263 03 43

DI - 24 NOV - 20.30

Moffie

Dilbeek, CC Westrand, 02 466 20 30

DI - 24 NOV - 20.30

Rocks

Grimbergen, CC Strombeek,
02 263 03 43

EXPO

TOT 1 NOV

Over koetjes en kalfjes

Hans De Wandeler
Asse, Oud Gasthuis, 02 456 01 60

TOT 3 NOV

Djoels

Alseberg, CC de Meent,
02 359 16 00

4 NOV TOT 6 DEC

75j einde Wereldoorlog II

Koninklijke Heemkring Ascania
Asse, Oud Gasthuis, 02 456 01 60

6 TOT 22 NOV

Tussen zwart en wit

Steven Geys, Stijn Vandebril
& Kurt Vanhengel
Alseberg, CC de Meent, 02 359 16 00

HAVEN (21/11)

BEANPOLE (1/11)

SAMBA (3/11)

IDIOT PRAYER (5/11)

12 NOV TOT 6 DEC

**Zoektocht naar kleur.
Milenko Djivak
& Sandra Driljeux**

Wemmel, GC de Zandloper,
02 460 73 24

25 NOV TOT 9 DEC

Dalton Art

Alseberg, CC de Meent,
02 359 16 00

TOT 29 NOV

**UP/DOWN, the Silence of
Memoration**

Anneke Lauwaert & Bilal Bahir
Linkebeek, Hollebeekstraat 19,
www.hors-tempesia.be

TOT 30 NOV

Roger Jonckheere

Kam kiest voor Kunst
Wezembeek-Oppem,
GC de Kam,
02 731 43 31

TOT 10 DEC

Here it comes, the future

Anouk Declercq
Grimbergen, CC Strombeek,
02 263 03 43

T.E.M. 23 DEC

Horse Head

Frederik Buyckx
Zaventem, CC De Factorij, 02 307 72 72

TOT 17 JAN

**Facing Van Eyck. The
miracle of detail**

Brussel, Bozar,
www.bozar.be

**Camiel Van Breedam.
Abstracte werken**

TOT 24 JAN
Drogenbos, FelixArt Museum,
www.felixart.org

TOT 31 JAN

Sint-Pieters-Woluwe,
Bibliotheca Wittockiana,
www.wittockiana.org

VORMING

DI - 10 NOV - 10.00

**Harptherapie in het
Babycafé**

Jezus-Eik, GC de Bosuil, 0475 32 55 19

VR - 13 NOV - 13.00

Nazi-kunstroof

Geert Sels
Dilbeek, kasteel La Motte,
02 466 20 30

ZA - 14 NOV - 20.30

De gezonde vrouw

Martine Prenen
Tervuren, CC De Warandepoort,
02 766 53 47

ZO - 15 NOV - 10.30

V-bommenterreur

Piet Serrien
Sint-Pieters-Leeuw,
J. Vanderstraetenstraat 198,
02 371 22 62

WO - 18 NOV - 14.00

Ozobot (7-12j)

't Lab
Zellik, Den Horinck, 02 456 01 60

MA - 23 NOV - 20.30

**Oorlogen en problemen van
onze tijd**

Rudi Vranckx
Dilbeek, CC Westrand, 02 466 20 30

DI - 24 NOV - 19.00

Feestkapsels

Naomi Van Weverberg
Asse, Oud Gasthuis, 02 456 01 60

VR - 27 NOV - 13.00

**Van Eyck, een optische
revolutie**

Maximiliaan Martens
Dilbeek, kasteel La Motte,
02 466 20 30

OP STAP

ZO - 8 NOV - 14.00

Ijsewandering

Hoeilaart, Bosmuseum, www.ngz.be

DO - 12 NOV - 14.00

**Wandeling in het
Zoniënwoud**

Hoeilaart,
parking kapel Welriekendedreef,
www.ngz.be

DO - 19 NOV - 14.00

Groenblijvende bomen

Tervuren, parking Arboretum,
www.ngz.be

DO - 26 NOV - 14.00

**Sagen en legenden uit het
Zoniënwoud**

Hoeilaart,
parking kasteel van Groenendaal,
www.ngz.be

VARIA

VR - 13 NOV - 20.30

Schijn

Steven Delaere
Tervuren, CC De Warandepoort,
02 766 53 47

ZO - 15 NOV - 15.00 EN 16.30

Kunstendag voor kinderen

Tervuren, CC De Warandepoort,
02 766 53 47

ZO - 15 NOV - 10.00

Jonna Crea-atelier

Kinderkunstendag
Jezus-Eik, GC de Bosuil,
0475 32 55 19

ZO - 15 NOV - 14.00 EN 16.30

Boom (+3j)

Kunstendag voor kinderen
Asse, Oud Gasthuis,
02 456 01 60

WO - 18 NOV - 14.00

Creatieve workshop
KUNSTeldoos

Wezembeek-Oppem,
GC de Kam,
02 731 43 31

ZO - 29 NOV - 14.00

Repair café coronaproof

Linkebeek,
GC de Moelie,
02 380 77 51

TOT 30 NOV

Schatten van Linkebeek

wandelzoektocht
Linkebeek GC de Moelie,
02 380 77 51

Neem voor details over

[de activiteiten in coronatijden](#)

contact op met de centra
waar ze plaatsvinden.

Volg ons ook op

www.facebook.com/RandKrant

en www.randkrant.be

ROCKS (24/11)

VAN BREEDAM (TOT 24/1 EN 31/1)

FEESTKAPSELS (24/11)

SCHATTEN VAN LINKEBEEK (TOT 30/11)

Sylvie Iragi

Nooit opgeven

'Mijn droom is in vervulling gegaan', zegt Sylvie Iragi met een brede glimlach. Drie jaar geleden slaagde ze erin om een eigen huis te kopen in Beersel. Reden genoeg om ook in barre tijden de zonnige kant van het leven te blijven zien.

TEKST Nathalie Dirix • FOTO Filip Claessens

Met trots vertelt ze over haar huis waar ze met haar drie kinderen woont. 'Ik moet hard werken om dit huis af te betalen, maar werken schrikt me niet af. Integendeel. Ik werk graag. Het is de beste manier om in dit leven vooruit te geraken.'

Grijs, wijs en Congolees

Iragi werkt al meerdere jaren als zorgkundige in een woonzorgcentrum. Omgaan met oudere mensen is voor haar iets natuurlijks. Tijdens haar jeugd in Congo zorgde zij voor de ouders van haar moeder. 'In mijn vaderland is dat de normaalste zaak van de wereld. Bij ons thuis waren we met tien. Als oudste dochter had ik de plicht om voor mijn grootouders te zorgen. In Afrika wordt er heel anders naar oudere mensen gekeken dan in Europa. Senioren genieten er veel aanzien en respect. Wordt er in het dorp een beslissing genomen, dan

DE FAVORIETEN VAN...

Favoriete plek in Congo

Bukavu, stad aan het Kivumeer.

Favoriete gerecht uit Congo

Gegrild geitenvlees met banaan.

Mooiste herinnering uit Congo

Mijn huwelijksdag.

FR Ne jamais renoncer

Sylvie Iragi travaille depuis plusieurs années dans une maison de repos. 'Prendre soin des personnes âgées est la chose la plus naturelle au monde dans mon pays, le Congo. Les seniors y sont traités avec beaucoup de considération et de respect. La vieillesse est synonyme d'expérience de vie, de sagesse et d'autorité. Je ne supporte pas que l'on infantilise les personnes âgées, elles méritent ce respect. Je me rends compte que dans les pays occidentaux on a du mal à faire face aux revers de la vie, malgré toute la prospérité. En Afrique, on nous apprend que nous ne sommes pas les maîtres de l'univers.'

hebben de ouderen het laatste woord. Ouderdom staat voor levenservaring, wijsheid en gezag.'

Stoort het haar hoe senioren in onze westerse samenleving vaak op de achtergrond verdwijnen? 'Het doet me pijn aan het hart. Ik kan er niet tegen dat oudere mensen worden betutteld. Ze verdienen respect. Ook al reageren ze misschien trager en zijn hun gedachten op het eerste gezicht minder helder, het is onze taak om ze te helpen en ze proberen te begrijpen. Ze hebben ons veel wijze dingen te vertellen.'

Naar de Rand

Ze verblijft nu zeventien jaar in België. Voordien woonde ze drie jaar in Denemarken. Een wereld van verschil. 'Ik was 26 jaar toen ik mijn toenmalige echtgenoot naar Denemarken volgde. Ik heb er nooit kunnen aarden. Als ik eraan terugdenk, krijg ik het koud. Het klimaat, maar ook de contacten met de bewoners waren kil. Wat een verschil met België. Toen ik hier in 2003 aankwam, voelde ik meer menselijkheid. Hier zien de mensen je tenminste staan. Er wordt al eens goedendag gezegd of naar je geglimlacht. Het lijken details, maar ze maken een verschil. Zoals drie jaar geleden toen ik, na de aankoop van dit huis, een welkomstkaartje van de burens in mijn bus vond. Hartverwarmend.' Ze benadrukt hoe graag ze in Beersel woont. Het was al meerdere jaren haar droom om Brussel in te ruilen voor de Rand. 'Ik heb een boontje voor Vlaanderen. Ik weet niet precies waarom, maar ik voel me verwant met de hardwerkende Vlaamse burger. Voor mij was de lockdown niet echt een probleem. Ook in normale tijden ga ik niet veel weg. Mijn leven bestaat vooral uit werken en het huishouden. Daarmee heb ik mijn handen vol.'

Leren aanvaarden

In haar woonruimte hangen meerdere kleurrijke schilderijen. Ze brengen een stukje Afrika naar Beersel. 'Hoe belangrijk ik het ook vind om te integreren in het land waar je woont, het is even belangrijk om voeling te blijven houden met de plek vanwaar je komt.' Mist ze naast haar familie nog iets anders uit haar vaderland? 'De grote kloof tussen rijk en arm en het totale gebrek aan een gezondheidssysteem is een gigantisch probleem in Congo. Hier is dat helemaal anders. Toch stel ik vast dat wij hier in het westen, ondanks onze welvaart, het moeilijk hebben om met de tegenslagen van het leven om te gaan. Hoe vaak gebeurt het niet dat ik iemand ontmoet die financieel niets tekort komt, maar toch somber is omdat het leven niet loopt zoals hij/zij het wilt? In Afrika leer je dat wij mensen niet de masters of the universe zijn. Dat we bepaalde zaken moeten aanvaarden. En dat we vooral nooit de moed mogen opgeven.'